ИЗДАТЕЛ

научно списание

Том XXII, книжка 2, 2020

PUBLISHER

scientific journal

Vol. XXII, Issue 2, 2020

ЗА БУКВИТЕ О ПИСМЕНЕХЪ

Профил на списанието

Списание „Издател“ публикува научни текстове във всички исторически, практически и теоретични области на книгоиздаването в България и чужбина. Целта е списание „Издател“ да се утвърди като национален и международен научен форум, който чрез висококачествени авторски изследвания и рецензии на български и английски да отразява целия спектър от теми, отнасящи се до създаването, възпроизвеждането и употребата на книжни продукти. За да постигне високо качество, редакционната колегия разчита на принципите на професионалния подбор, независимата оценка и системността на издателската процедура. Основните тематични рубрики на списанието са: Към читателя; Практика и опит; История на книгата; Теоретични аспекти; Нови подходи и иновации; Рецензии и анотации; Писма до редактора.

Списание „Издател“ започва да излиза през 1994 г. по инициатива на група интелектуалци. В периода 2003–2018 г. списанието излиза като съвместно академично издание на ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“ и Университета по библиотекознание и информационни технологии. Негов дългогодишен главен редактор е проф. Лъчезар Георгиев. От 2019 г. списанието се издава самостоятелно от издателство „За буквите – О писменехъ“ при УниБИТ.

Изпращайте вашите въпроси, мнения и предложения на: publisher@unibit.bg

Journal Scope

The Publisher journal aims to publish scientific publications related to the historical, practical and theoretical aspects of book publishing in Bulgaria and abroad. The aim is to establish the Publisher journal as a national and international scientific forum, which through high quality academic papers and reviews in Bulgarian and English to reflect the full range of topics related to the creation, reproduction and use of literary products. In order to achieve high quality, the editorial board will rely on the principles of professional selection, independent blind evaluation and systematic publishing procedure. The main thematic rubrics of the journal are: Editorial; Practice and Experience; Book History; Theoretical Aspects; New Approaches and Innovations; Reviews and Annotations; Letters to the Editor.

For questions, suggestions and collaboration: publisher@unibit.bg

Издател

Научно списание
година XXII, книжка 2, 2020

Publisher

Scientific journal
Vol. XXII, Issue 2, 2020

ЗА БУКВИТЕ
О ПИСМЕНЕХЪ

ГЛАВЕН РЕДАКТОР
Доц. д-р Васил Загоров
Факултет по библиотекознание и културно наследство
Университет по библиотекознание и информационни технологии
бул. „Цариградско шосе“ № 119,
ет. 2, стая 201
София 1784, България
тел.: +359 884 29 76 79
е-поща: v.zagorov@unibit.bg

ИЗДАТЕЛ
„За буквите – О писменехь“
Университет по библиотекознание и информационни технологии
ДИРЕКТОР
Доц. д-р Диана Стоянова
бул. „Цариградско шосе“ № 119,
ет. 2, стая 213
София 1784, България
тел.: +359 898 73 19 93
е-поща: d.stoyanova@unibit.bg

Списание „Издател“ излиза два пъти годишно: книжка 1 – януари – юни; книжка 2 – юли – декември.
Формат: 70/100/16. Печатни коли: 5.

С изпращането на текст и илюстрации до Академично издателство „За буквите – О писменехь“ авторът се съгласява да преотстъпи правото за публикуването, анонсирането и разпространението им за нуждите на всички издания на „За буквите – О писменехь“. Материали, които не са одобрени за публикуване, не се рецензират и не се връщат на авторите.
От 2019 г. списанието се издава самостоятелно от издателство „За буквите – О писменехь“ при УниБИТ.

Изпращайте вашите въпроси, мнения и предложения на: publisher@unibit.bg

EDITOR-IN-CHIEF
Assoc. Prof. Vasil Zagorov, PhD
Faculty of Library Studies and Cultural Heritage
University of Library Studies and Information Technologies
119, Tsarigradsko Shosse Blvd.
fl. 2, room 201
Sofia 1784, Bulgaria
tel. + 359 884 29 76 79
E-mail: v.zagorov@unibit.bg

PUBLISHER
“Za Bukvite – O Pismeneh”
University of Library Studies and Information Technologies
DIRECTOR
Assoc. Prof. Diana Stoyanova, PhD
119, Tsarigradsko Shosse Blvd.
fl. 2, room 213
Sofia 1784, Bulgaria
tel.: +359 898 73 19 93
E-mail: d.stoyanova@unibit.bg

Publisher Journal is published twice a year: book I – January – June;
book II – July – December.
Size: 70/100/16. Printed Quires: 5.

By sending texts or illustrations to the “Za Bukvite – O Pismeneh” Publishing House the author agrees to submit the copyright for publishing, dissemination and announcing in all “Za Bukvite – O Pismeneh” editions. Materials that are not approved for publication are not reviewed and are not returned to the authors.

Главен редактор:
Доц. д-р Васил Загоров (България)

Заместник главен редактор:
Доц. д-р Любомира Парижкова (България)

Редакционна колегия:
Проф. д.ик.н. Стоян Денчев (България)
Проф. д-р Лъчезар Георгиев (България)
Проф. д.н. Ирена Петева (България)
Доц. д-р Тереза Тренчева (България)
Проф. д-р Невила Рама (Албания)
Проф. Агата Вълчак Ниеведомска (Полша)
Доц. д-р Майкъл Бук (САЩ)
Проф. д-р Каролин Арчър (Великобритания)
Проф. д.н. Валери Леонов (Русия)
Проф. д-р Александър Циганенко (Русия)
Веселин Тодоров (България)
Велизара Добрева (България)

Editor-in-Chief:
Assoc. Prof. Vasil Zagorov (Bulgaria)

Editor:
Assoc. Prof. Lubomira Parijkova (Bulgaria)

Editorial Board:
Prof. Stoyan Denchev, DSc (Bulgaria)
Prof. Luchezar Georgiev (Bulgaria)
Prof. Irena Peteva, DSc (Bulgaria)
Assoc. Prof. Tereza Trencheva (Bulgaria)
Prof. Nevila Rama (Albania)
Prof. Agata Valchak Nievedomska (Poland)
Assoc. Prof. Michael Boock (USA)
Prof. Caroline Archer (Greath Britain)
Prof. Valeri Leonov (Russia)
Prof. Alexander Tsiganenko (Russia)
Veselin Todorov (Bulgaria)
Velizara Dobreva (Bulgaria)

Съдържание		**Contents**
Практика и опит		***Practice and Experience***
Управленски и творчески стратегии за оптималното функциониране на специализираното издателство *Алберт Бенбасат*	5	Management and Creative Strategies for the Optimal Functioning of the Specialized Publishing House *Albert Benbasat*
Щрихи към издателската дейност на Народна библиотека „Иван Вазов“ – Пловдив *Димитър Минев, Петко Георгиев*	15	Features to the Publishing Activity of the National Library “Ivan Vazov“ – Plovdiv *Dimitar Minev, Petko Georgiev*
Издателската дейност на Народна библиотека „Петко Р. Славейков“ – Велико Търново от учредяването ѝ до днес *Калина Иванова*	27	The Publishing Activity of the Narodna Biblioteka “Petko R. Slaveykov” – Veliko Tarnovo From its Establishment Until Today *Kalina Ivanova*
Теоретични аспекти		***Theoretical aspects***
Български и украински поетически авангарди: съпоставителни прочити *Мая Горчева*	41	Bulgarian and Ukranian Poetical Avant-Garde: Comparative Readings *Maya Gorcheva*
Нови подходи и иновации		***New Approaches and Innovations***
Автоматичен морфологичен анализ. Електронен морфологичен речник *Елисавета Балабанова*	48	Tagging, Morphological Dictionary in Electronic form, Lemmatization and Normalization of Texts *Elisaveta Balabanova*
Формиране на визуалната грамотност на студенти в професионално направление „Обществени комуникации и информационни науки“ в УниБИТ *Гергана Янчева, Светослава Димитрова, Камелия Планска-Симеонова, Катя Рашева-Йорданова, Калина Минчева*	56	Formation of the Visual Literacy of Students in The Professional Field “Public Communications and Information Sciences” in ULSIT *Gergana Yancheva, Svetoslava Dimitrova, Kamelia Planska-Simeonova, Katya Rasheva-Yordanova, Kalina Mincheva*
История на книгата		***Book History***
Русенската библиотека: нормативност и институционалност на четенето *Поли Муканова*	67	Rousse Library: Normativity and Institutionality of Reading *Polly Mukanova*
Указания за авторите	74	Guidelines for Authors

ПРАКТИКА И ОПИТ
PRACTICE AND EXPERIENCE

УПРАВЛЕНСКИ И ТВОРЧЕСКИ СТРАТЕГИИ ЗА ОПТИМАЛНОТО ФУНКЦИОНИРАНЕ НА СПЕЦИАЛИЗИРАНОТО ИЗДАТЕЛСТВО

Албер Бенбасат
Софийски университет „Св. Климент Охридски“

Резюме: *В настоящата статия се разглеждат принципите на организацията, структурата и управлението на едно специализирано издателство за научна, университетска, справочна и друга литература. В съответствие с авторовото определение на издателството като творческо-стопански субект, който се занимава с оценка, подбор, редакционно-издателска подготовка, производство и разпространение на книжовна продукция, се очертават и анализират стратегиите, свързани с дейността на специализираното издателство. Като основен принцип на управление се изтъква екипността – добре комплектуваният екип от професионалисти, съобразен с профила на издателството, е гаранция за неговия успех.*

Представената в труда примерна структура на специализираното издателство включва – мениджър, редакционно направление (със съответните редакции), което осъществява творческата дейност на издателството, производствено-техническо направление (художник, техническа редакция, коректор, страньор), маркетинг и реклама, търговски отдел. Тези звена работят в синхрон помежду си, като централната роля се полага на редактора, който се явява координатор на всички дейности, свързани с подготовката и реализацията на книгата.

Като водеща стратегия за успешното функциониране на специализираното издателство се откроява издаването на поредици (библиотеки, серии). Поредицата представлява съвкупност от непериодични издания, всяко от които има свой автор и заглавие, но са обединени от общ замисъл, проблематика, тематика, читателско предназначение. Разгледани са видовете поредици и техните дизайнерски и технологични характеристики.

Ключови думи: *книгоиздаване; специализирано книгоиздаване; научно издание; университетско издание; структура на издателство; редактиране; дизайн на книга; издателска поредица*

Специализираната книга (научна, университетска, справочна, религиозна и др.) е, образно казано, царицата на книгите. Поради нейната голяма сложност – специфично съдържание, метаезик, многопластова структура, наличие на илюстративен материал, паратекстове и приложения, тази книга изисква строго професионално поведение от страна на издателството, свързано с нейната редакционна подготовка, техническа (типографска), оформителска (дизайнерска) и производствена реализация (Balgarska kniga, 2004 : 301–302). Ето защо специализираното издателство трябва да прилага управленски и творчески стратегии, които отговарят точно на неговия профил, на характера на издателската му продукция. Това означава издателството да бъде структурирано и да функционира в съответствие с тези изисквания.

Издателствата, които произвеждат специализирани книги у нас, са основно два вида – ***(1) държавни (университетски, академични) и (2) частни***. Първите не са търговски дружества, въпреки че извършват търговска дейност.

Държавните университетски издателства са създадени към самите университети.[1] Техният профил включва широк спектър от науки и практически се стреми да покрива цялото научно познание – както хуманитарните и обществените науки, така и природо-математическите. Тези издателства се финансират основно чрез бюджета на съответния университет, който получава субсидия от държавата. Така по своята същност те изпълняват държавна поръчка, служат на науката, на обществото, подпомагат увеличаването на националния интелектуален капитал. Ето защо са длъжни да издават непечеливша, дори губеща литература, която отговаря на държавната политика за развитието на науката. Това не ги освобождава от задължението да търсят и допълнителни средства, с които да допълват бюджета си. Както и да издават по-печеливши заглавия.

Частните издателства, които издават специализирани книги, наблягат на комерсиалността в политиката си, но в определени случаи те също работят за развитието на научното познание. Тези издателства разширяват своя профил, включвайки такива книги в плановете си, но го правят пестеливо, със съзнанието, че от една страна, вършат полезна за обществото дейност, а от друга – повишават собствения си престиж, расте имиджът им, увеличават количествено и качествено своята публика. При частните издателства тясно научната литература е в по-малък мащаб, те не желаят да публикуват книги в незначителни тиражи (например математика, химия, физика), затова се ориентират към заглавия, които носят, макар и минимална, печалба или поне не са губещи. Компенсират инвестициите си с високите приходи от комерсиална литература.

Екипност

Писането и четенето са индивидуални занимания, извършват се самостоятелно, почти винаги в творческа самота. Книгоиздаването е колективна дейност, тук всеки е свързан с всеки, трябва да работи в синхрон с останалите. Отделното издание се изработва от много хора. За да работи

успешно издателството, особено специализираното, трябва да бъде комплектуван екип от професионалисти, като всеки от членовете му е специалист в своята област. Създаването на добър екип е задача и отговорност на мениджъра (директора, управителя) на издателството.

Мениджърът трябва да е наясно с типологията на изданията, които ще влязат в профила на ръководеното от него издателство. Първата му задача е точно да определи периметъра на своята издателска дейност и в съответствие с това да състави своя екип. Колкото по-широка е научната проблематика, развивана от издателството, толкова повече различни специалисти трябва да бъдат включени в екипа. Освен вътрешни (щатни), трябва да бъдат привличани и външни (хонорувани) специалисти и експерти, изпълняващи точно определена работа.

Примерна структура на средно държавно специализирано (университетско, академично) издателство:

Издателството е ***творческо-стопански субект***, който се занимава с оценка, подбор, редакционно-издателска подготовка, производство и разпространение на книжовна продукция.[2] Тоест издателството извършва творческа и стопанско-търговска дейност, независимо дали реализира приходи и печалби, или разчита само на субсидии от държавата или друг източник.

1. Мениджър (управител, директор) + административен екип

Мениджърът управлява институцията и носи цялата отговорност за нея. Той представлява издателството пред държавните, общинските, правните органи, назначава (респективно освобождава) служителите в издателството, управлява финансите. Негово задължение е да състави цялостния издателски екип, да организира и контролира качеството на неговата работа.

2. Редакционно направление

В него се осъществява ***творческата дейност*** на издателството.

Начело стои ***главен редактор.*** Той отговаря за цялостната редакционна политика на издателството и я организира и направлява; съставя издателските планове в дългосрочен и краткосрочен порядък, организира работата по изпълнението им, следи сроковете и носи отговорност за тяхното спазване. Важно е да се отбележи, че главният редактор е управленски кадър, самият той не редактира ръкописи. За сметка на това има водеща роля при вземането на решения дали даден ръкопис, предложен от съответния редактор в направлението, да бъде издаден или отхвърлен.

Обикновено в редакционното направление се обособяват две ***редакционни звена (направления, редакции)***: ***а) хуманитарно; б) природо-математическо***. В тези звена работят ***редактори***. Всеки редактор е висок специалист, профилиран в научната област, за която отговаря. Има широк спектър от задължения, свързани с оценката на

постъпващите ръкописи, с издирването на нови стойностни заглавия, с предлагането на преценените като стойностни за издаване и т.н. И разбира се – с редактиране на текстовете. Но това не е цялата дейност, която извършва. Работата на редактора е предмет на отделна разработка.

Тук отбелязваме, че редакторът е най-важната фигура в едно издателство, от неговата компетентност, професионализъм и активност в най-висока степен зависи успехът на самото издателство. По-специално ще се спрем на активността на редактора като стратегически маркетингово-управленски подход. Колкото и добър професионалист да е той, ако само стои зад бюрото си и пасивно очаква добрите ръкописи да дойдат в издателството, той не спомага особено за неговия просперитет. Истинският редактор е креативен – търси най-добрите текстове, дори сам инициира тяхното написване. Редакторът трябва да бъде генератор на идеи за създаването на специализирани книги, длъжен е да подхожда творчески и да открива актуалното в науката и обществото, онова, което е най-съществено за социума в дадения момент, като се опитва да го претвори в научен издателски продукт. За целта той търси най-подходящите, най-компетентните и надарени автори, които биха били способни да пишат по дадена актуална тема, свързва се с тях и им предлага да създадат текст, който по-късно да се превърне в книга. Такава книга би могла да се окаже печеливша за издателството и в морално, и в материално отношение. Да донесе и обществен, и научен, и финансов успех на институцията. Този принцип в американската маркетингова издателска теория е наречен „редакторска разработка“ или „превръщане на идеите в книги“ (Smit, 1992 : 50). Определил съм тази дейност като ***„интелектуален маркетинг“***. С други думи, редакторът ражда идеята за книгата и проучва пазара на интелектите, които биха имали научния и творческия потенциал да я създадат, след което прави своя избор кой/кои от тях да привлече като автор/автори на съответната книга.

Активността на редактора се изразява и в стратегията на търсенето на допълнително финансиране за книги, които представляват голям научен интерес, но са скъпи като производствени разходи и ще увеличат значително себестойността и коричната цена на изданието, която става непосилна за потребителя. Чрез привличането на свежи пари от спонсори, кандидатстването за субсидии по различни програми, държавни и обществени фондове редакторът работи за издигането на престижа на своето издателство.

3. Производствено-техническо направление

Докато редакционното направление обслужва съдържателната страна на книгата, производствено-техническото обгрижва преди всичко нейния физически характер (включително при електронните книги, които изискват устройство за четене). Включва технически редактор (типографски дизайнер), коректор, страньор, художник (оформител на корици):

Технически редактор (редакция, при по-големите издателства), нарича се още типографски дизайнер.[3] Изключително важна фигура в специализираното книгоиздаване поради сложността на крайния продукт. Изготвя макета на книжното тяло – така, както ще изглежда книгата като отпечатана. Определя формàта, наборното поле, шрифта, кегела (на основния текст и на паратекстовете), спомагателните шрифтове, големината и разположението на заглавията и подзаглавията, разположението и размерите на илюстрациите, схемите, диаграмите и пр. Той не чете текста, няма възможност и не му влиза в задълженията. В работата си следва указанията на редактора, който познава всички особености на текста, и го консултира. Контролира работата на страньора.

Коректор – той е пръв помощник на редактора. Чете внимателно текста и коригира граматични, пунктуационни, правописни и буквени грешки. Не се намесва в съдържанието; ако забележи някакво несъответствие или пропуск в него, сигнализира на редактора и при необходимост редакторът оправя грешката. Всяка специализирана книга се нуждае от коректор, той е не само допълнителен „чифт очи“, но и изключително важна фигура в екипа на издателството, добрият коректор е гарант за общото „грамотно“ качество на текста. Ако издателството не разполага с щатен коректор, ползва такъв на хонорар. Много рядко (макар и непрепоръчително), при отсъствие на коректор, редакторът изпълнява и неговите функции, но обратното не се допуска.

Страньор (специалист по предпечатна подготовка) – компютърен специалист, който е обучен да работи с издателски програми. Изпълнява указанията на техническия редактор, странира текста според зададените му параметри и го подготвя за печат. Освен това, при подготовката на т.нар. ***коректури***, нанася върху електронния носител всички поправки, извършени от редактора и коректора. В съвременното високо технологизирано книгоиздаване ролите на техническия редактор/типографския дизайнер и страньора може да бъдат обединени. Добре обученият страньор може да изпълнява функциите и на технически редактор. Самият процес придобива съвкупното название „предпечатна подготовка“.

Художник – подготвя макета (проекта) на корицата. Неговата функция в издателството е от огромно значение, тъй като художественото оформление/дизайн на корицата трябва да бъде адекватно на нейната съдържателна страна – специализираните издания имат много по-изчистен, академичен изглед, който не е атрактивен като при масовите книги, но едновременно въздейства естетически и емоционално върху потребителя. Тук отново е важна ролята на редактора, който познава в детайли текста и запознава художника с неговите особености, тъй като художникът няма как да е специалист в съответната наука. Макетът (проектът) на корицата не е окончателен, често се налага да се правят повече варианти, които се

съгласуват с редактора и автора. Авторът също има право да дава идеи за художественото оформление на корицата.

В по-развитите издателства с много голяма продукция се обособяват самостоятелни художествени редакции, ръководени от главен художник. Те са извън производствено-техническото направление, но работят в непосредствена връзка с него. Ръководителят на производствено-техническото звено поддържа връзки с печатниците и организира отпечатването на продукцията на издателството.

4. Маркетинг, реклама, PR

В по-развитите издателства тези дейности може да бъдат в отделни звена, но обикновено са обединени. Макар и пренебрегвана в днешното българско университетско книгоиздаване, тяхната функция е крайно необходима.

Маркетолозите се занимават с проучване на пазара, на потребителските профили и потребителското търсене. В специализираното книгоиздаване маркетинговите проучвания са важни, за да се определят оптималният тираж на всяко заглавие, коричната цена, местата на продажба на съответните издания според тяхната специфика. Маркетолозите работят в тясна връзка с редакторите, за да получат от тях необходимата информация за съдържанието и насочеността на книгите, което им е от изключителна полза за проучването на интересите, намирането на съответната таргет група (Forsayt, Barn, 2002 : 303).

Реклама и PR. Рекламирането на специализираните книги е необходимо, за да получат по-широка публичност. Извършва се чрез рекламните специалисти, които контактуват с медиите, рекламират и в социалните мрежи, но получават информация за самите заглавия от редактора. PR специалистите се грижат за публичния образ на издателството и неговата продукция, осъществяват контакти с институции извън издателството, с научни сектори, както и с широката общественост. Активни са и в социалните мрежи.

5. Търговско звено (отдел)

Занимава се с пласмента на готовата продукция, с организацията на продажбите, захранването на борсите, книжарниците, отчитане на придобитите средства от продажбите. Някои от специализираните издателства имат свои книжарници, разположени на територията на университетите, академиите, библиотеките, въобще на места, където са съсредоточени мнозинството потребители на тяхната продукция. Развиват и електронна книготърговия чрез собствените си сайтове или електронните книжарници.

Някои по-развити специализирани издателства имат и ***юрисконсулт*** и ***икономическо направление (отдел)***, което изготвя финансовите дългосрочни и краткосрочни планове и отчети, изготвя калкулации за всяко отделно заглавие. Икономическата дейност е основна за всяко издателство, тъй като то, както подчертахме, е ***творческо-стопански субект***. Могат да се създават, разбира се, и други спомагателни звена.

Научни и университетски издателски библиотеки и поредици

Издаването на библиотеки и поредици е ***водеща стратегия*** в специализираното книгоиздаване. Разбира се, поредици поддържат и останалите издателства – за художествена, масова и друга литература. Наричат се също ***серии, колекции*** (Smit, 1992 : 61–62).

Издателската библиотека или поредица представлява съвкупност от непериодични издания („непериодично издание“ е това, което не излиза в точно определен период – ежедневно, седмично, месечно, както например вестниците и списанията), всяко от които има свой автор и заглавие, но са обединени от общ замисъл, проблематика, тематика, читателско предназначение (Balgarska kniga, 2004 : 357). Съществуват също институционални поредици, каквато е например „Университетска библиотека“ на Университетско издателство „Св. Кл. Охридски“; такава поредица не е обединена от друго, освен че се издава от съответната институция, представителна е и служи като една от нейните емблеми.

Поредицата задължително притежава свое наименование, собствено лого (емблема). Независимо че специализираните поредици имат научно-образователен характер, че не са предназначени за широк читателски кръг, а за ограничена публика, наименованията им трябва да бъдат възможно по-кратки и разбираеми, да носят ясни послания, които да могат да бъдат „разчетени“ бързо. Често биват използвани наименования на дадена научна дисциплина – „Физика“, „Математика“ и пр., но в подобни наименования липсва елементът на творчеството. Посланието в логото може и дори е по-добре да бъде метафорично поднесено.

Поредиците задължително трябва да притежават общ коричен дизайн (художествено оформление), валиден за всички включени в тях заглавия (Balgarska kniga, 2004 : 357). Това прави изданията, включени в дадена поредица, различими, разпознаваеми отдалече, когато са подредени едно до друго на книжарската или библиотечната лавица. В рамките на този общ дизайн обаче е допустимо да има различие в някои вътрешни детайли (илюстрацията на корицата например). Може също така цветът на фона на корицата да бъде различен за отделните заглавия. По този начин книгите, включени в дадена поредица, едновременно са принадлежащи към нея и носят индивидуален облик. Коричният дизайн на поредиците периодично се обновява – изготвя се т.нар. ***редизайн.***

Форматът на книгите също трябва да бъде общ за цялата поредица. По изключение се допуска отделно заглавие да бъде в по-голям формат, което е наложено от неговата специфика – например голям брой илюстрации, изискващи по-едро представяне.

Пореден номер. При специализираните поредици е допустимо, дори препоръчително, всяка отделна книга да носи пореден номер – от 1 до безкрайност. Това, от една страна, внушава доверие в нейната стойност: повечето поредни номера доказват, че поредицата е дълготрайна. Тази стратегия играе и рекламна роля. От друга страна, номерацията улеснява потребителя при попълването на липсващите му номера.

За едно издателство не е важно да поддържа много поредици, много по-важно е една поредица да бъде колкото е възможно ***по-дълготрайна***. Издаването на дадена поредица трябва да се планира в перспектива – за три – пет години напред, т.е. издателството трябва да е убедено, че може да я попълва с качествени заглавия поне в този период от време. Когато издателството забележи, че негова поредица изчерпва своя потенциал (не може да се попълва и не се търси), е редно да я прекрати, а на нейно място да започне друга, по-перспективна.

Видове поредици. Поредицата може да бъде общоиздателска – в нейното попълване да участват всички направления и редакции. Например „Дебюти“ – първи книги на млади учени, „Видни университетски учени“. В този случай могат да се оформят подпоредици (подсерии) вътре в самата поредица, които да бъдат посветени на отделни науки или дисциплини. Тези подпоредици се озаглавяват например „Дебюти. Серия История“.

Оформят се и поредици, които се издават само в рамките на едно направление (хуманитарно, природо-математическо), на отделни научни области или дори на отделни научни дисциплини. Например „Културно-историческо наследство“, „Философско наследство“, „Критика“, „Литературна история“ и т.н.

В организационен план полезно би било преди стартирането на специализирана поредица да се ползват външни консултанти. Отделната поредица трябва да има ***отговорен редактор***, който да изпълнява координиращи функции между отделните направления и редакции, за да се осигури плавен процес на нейното издаване, да се спазват предвидените срокове за подготовка и производство на изданията и пр. Отговорният редактор не се намесва в пряката редакционна политика на отделните звена, няма отношение към съдържанието и изработката на отделното заглавие. За това отговарят съответните редактори, каквито има за всяко отделно издание.

Поредиците се ***рекламират*** чрез четвърта корица или маншетите на обложката (ако има) на всяко отделно издание, където би трябвало да се поставя кратка рекламна анотация, представяща цялата поредица. На корицата или маншетите може да се даде информация и за предстоящи или вече издадени заглавия. Рекламни проспекти с такава информация, както и

факсимилета на кориците, могат да се отпечатват като приложения и на последните страници на отделните издания. Пускат се и специални каталози, дипляни, листовки и пр. рекламни материали.

БЕЛЕЖКИ

1. Издателска дейност и издания на висшите училища в България. https://media-marketing.ucoz.ru/publ/marketing/izdatelski_marketing/izdatelska_dejnost_i_izdanija_na_visshite_uchilishha_v_blgarija/95-1-0-10439.
2. Това определение е на автора, като е базирано както на личния му опит, така и на ползвани източници. Вж. например Publishing. – In: Oxford Dictionary [online]. www.oxfordlearnersdictionaries.com, 2019. Available from: https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/publishing?q=publishing.
3. В областта на техническото редактиране (оформяне) на книгата съжителстват традиционната и модерната терминология, при което „технически редактор“ и „типографски дизайнер“ се припокриват в смислово отношение. Вж. Малиновска, Текла, Людвик Сита. Техническо редактиране на книгата. Превод от полски Йоланта Досева. София: ДИ „Техника“, 1986. 280 с.; Вълканова, Веселина. Дизайн на книгата. Комуникативни и композиционни парадигми на традиционните и модерните типографски стилове. София: Университетско издателство „Св. Климент Охридски“, 2014, ISBN 978-954-07-3804-8.

ЛИТЕРАТУРА

Българска книга. *Енциклопедия* (2004). Съставител Ани Гергова. София – Москва: Pensoft, с. 301, 302, 357.

Издателска дейност и издания на висшите училища в България. https://media-marketing.ucoz.ru/publ/marketing/izdatelski_marketing/izdatelska_dejnost_i_izdanija_na_visshite_uchilishha_v_blgarija/95-1-0-10439

Publishing. – In: *Oxford Dictionary* [online]. www.oxfordlearnersdictionaries.com, 2019. Available from: https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/publishing?q=publishing

Смит, Дейтъс К. (1992). *Професия издател. Пътеводител в книгоиздаването*. София: Атлантида, с. 50, 61, 62, ISBN 954-461-003-0.

Малиновска, Текла, Людвик Сита (1986). *Техническо редактиране на книгата*. София: ДИ „Техника“. 280 с.

Вълканова, Веселина (2014). *Дизайн на книгата. Комуникативни и композиционни парадигми на традиционните и модерните типографски стилове*. София: Университетско изателство „Св. Климент Охридски“, ISBN 978-954-07-3804-8.

Форсайт, Патрик, Робин Бърн (2002). *Маркетинг в книгоиздаването*. София: Слънце. 303 с.

REFERENCES

Balgarska kniga. *Enciklopedia* (2004). Sastavitel Ani Gergova. Sofia – Moskva: Pensoft, s. 301, 302, 357.

Izdatelska dejnost i izdania na visshite uchilishta v Balgaria. https://media-marketing.ucoz.ru/publ/marketing/izdatelski_marketing/izdatelska_dejnost_i_izdanija_na_visshite_uchilishha_v_blgarija/95-1-0-10439

Publishing (2019). – In: *Oxford Dictionary* [online]. www.oxfordlearnersdictionaries.com. Available from: https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/publishing?q=publishing

Smit, Dejtas, K. (1992). *Profesija izdatel. Patevoditel v knigoizdavaneto*. Sofia: Atlantida, s. 50, 61, 62, ISBN 954-461-003-0.
Malinovska, Tekla, Ludovik Sita. (1986). *Tehnichesko redaktirane na knigata*. Sofia: DI „Tehnika". 280 s.
Valkanova, Veselina (2014*). Dizajn na knigata. Komunikativni i kompozicionni paradigmi na tradicionnite i modernite tipografski stilove*. Sofia: Universitetsko izdatelstvo „Sv. Kliment Ohridski", ISBN 978-954-07-3804-8.
Forsajt, Patrik, Robin Barn (2002). Marketing v knigoizdavaneto. Sofia: Slance. 303 с.

MANAGEMENT AND CREATIVE STRATEGIES FOR THE OPTIMAL FUNCTIONING OF THE SPECIALIZED PUBLISHING HOUSE

Abstract: *The article looks at the principles of organization, structure and management of a specialized publishing house for scientific, university, referential literature, etc. In compliance with the authors' definition of the publisher as a creative-business entity handling the evaluation, selection, editing and publishing preparation, production and distribution of literary products, the strategies are outlined and analyzed relating to the activity of the specialized publishing house. As a basic principle of management, teamwork comes to the fore – a well-selected team of professionals relevant to the profile of the publishing house as a guarantee for its success.*
The structure of the specialized publishing house presented in the paper includes – manager, editorial part (with the respective editing teams) that carry out the creative activity of the publishing house, production and technical part (artist, technical editing, proofreader, layout expert), marketing and advertising, sales department. These units work in sync with each other, with the central role played by the editor, who is the coordinator of all activities related to the preparation and realization of the book.
A leading strategy for the successful functioning of the specialized publishing house is the series publishing (collections, sequels). The series is a mix of non-periodicals, each of which has its author and title, but under a common concept, subject matter, topics and target readership. Types of series have been viewed together with their design and technology features.

Keywords: *book publishing; scientific book publishing; scientific publication; university edition; publishing structure; editing; book design; publishing series*

Prof. Albert Benbassat PhD
Sofia University "St. Kliment Ohridski"
1504 Sofia, Bulgaria
E-mail: albert_benbasat@abv.bg

ПРАКТИКА И ОПИТ
PRACTICE AND EXPERIENCE

ЩРИХИ КЪМ ИЗДАТЕЛСКАТА ДЕЙНОСТ НА НАРОДНА БИБЛИОТЕКА „ИВАН ВАЗОВ“ – ПЛОВДИВ

Димитър Минев, Петко Георгиев
Народна библиотека „Иван Вазов“ – Пловдив

Резюме: *Несъмнено, говорейки за издателската дейност на българските библиотеки, трябва да споменем факта, че именно в Пловдив през 1885 г. е издаден първият печатан библиотечен каталог на български език. Богато културно и книжовно средище, Пловдивската народна библиотека и днес е сред водещите институции в страната. През различни периоди в нея работят и издават личности като Николай Райнов, К. М. Апостолидис, Цанко Лавренов, д-р Александър Пеев, Борис Дякович, Димитър Цончев, проф. Беньо Цонев, проф. Красимир Станчев, проф. Радка Колева и мн. др. Както в миналото, така и днес първостепенна задача на библиотеката е разкриването на ценните фондове на най-голямото южнобългарско книгохранилище. С богатата си издателска дейност, продължаваща повече от век, Пловдивската народна библиотека има сериозен принос в изграждането и допълването на националната библиография.*

Ключови думи: *Народна библиотека Иван Вазов; Народна библиотека и музей – Пловдив; издателска дейност; книговезница; печатница; библиография; каталог; опис; указател на литература*

През годините се публикувани редица материали, свързани с редакционно-издателската дейност на Пловдивската народна библиотека, като голямата част от тях са с характера на описи и библиографски указатели. Информация за обстоятелствата около развитието на това направление в живота на институцията откриваме откъслечно в общи публикации върху историческото развитие на библиотеката. Сред колегите, занимаващи се с тази проблематика, са имената на проф. д-р Радка Колева, Искра Спасова, Ирина Пилева и най-вече Въла Декало. Техните изследвания отразяват определени моменти от историята на издателската дейност и са важен извор на информация, въпреки че липсва целенасочено и обобщено изследване по темата.

С настоящия текст не претендираме за изчерпателност, а по-скоро правим опит да изведем някои интересни, но малко познати факти по темата. Опасението, че разглеждането на 140-годишен период в рамките на

една публикация е пресилено, присъства съвсем реално, особено като се има предвид наличието на огромния масив от информация. В този ред на мисли е важна уговорката, че върху всеки от разглежданите периоди, както и върху всяко от изданията би могло да се проведе подробно и изчерпателно изследване.

Пропускайки излишната патетика около важността и безспорното значение на институцията – Народната библиотека „Иван Вазов“ – Пловдив, предлагаме плавно преминаване през годините на хронологичната рамка (1879–2019), без извеждането на отделни параграфи.

През 1885 г. в Областната печатница на Източна Румелия в Пловдив е отпечатан първият библиотечен каталог на български език в тираж 350 екземпляра и цена 1 нова рубла. Твърдението, че това е първият библиотечен каталог в България, търпи известна критика, тъй като книгата е отпечатана в Източна Румелия, а не в Княжеството. Въпреки това българският характер на книгата е повече от ясен. Желанието на тогавашния директор Илия Йовчев е изданието да има и предметна част, но поради малкия брой книги и бързото нарастване на фонда той се отказва от това си намерение, тъй като по този начин сбирката не би била представена в пълнота (Yovchev, 1885). Въпреки че каталогът има и критици (Dyakovich, 1906 : 11), изследователката на историята на Пловдивската библиотека Мари Постаджян го нарича „първокласен документ за анализ на комплектуването“ (Postadzhyan, 1884 : 36). Можем да се съгласим с нейните думи, особено като имаме предвид, че този първи по рода си каталог включва 6100 заглавия в общо 10 169 тома – книги, периодика, карти, албуми, ръкописи, старопечатни книги и нотни издания. Книгата е отпечатана в средата на 1885 г., а няколко месеца по-късно е Съединението на България.

Въпреки че Източнорумелийската държава има критици, не може да се отрече напредъкът, който провинцията постига в областта на културата, книгопечатането и образованието. Старанието да се организират институции, като библиотека, музей, театър и дори архив, под влиянието на чуждестранен опит от световна величина, довежда дотам, че в някои области провинцията изпреварва Княжеството.

След Съединението на 6 септември 1885 г., Пловдивската народна библиотека и формиращият се към нея музей влизат в единната държавна институционална система на Княжеството, която към онази дата не е нормативно подплатена. Въпреки че характерът на Пловдивската библиотека не е като на останалите провинциални общински библиотеки, нейният статут ще бъде определен чак през 1898 г. с приемането на „Правилник на Народните библиотеки в София и Пловдив“. Дотогава на институцията се гледа по-скоро като на финансово бреме в неукрепналата българска държава. Въпреки това ръководството не спира да ангажира централната и местната власт с множество инициативи.

На 4 юни 1890 г. ръководството на Пловдивската библиотека в нарочно писмо до Министерството на народното просвещение моли да бъде разрешено отпечатването на втора част на каталога. Първоначално Министерството отказва с мотив, че ръкописът на въпросния каталог не е разгледан. Впоследствие потвърждава отказа, тъй като в предоставения им ръкопис „има много грешки“. В крайна сметка библиотеката изпраща коригирания текст и след дълъг период на мълчание, на 13 ноември 1891 г. Министерството на народното просвещение отговаря, че не разрешава отпечатването на втора част на азбучния каталог. Мотиви за отказа липсват, но се препоръчва ръкописният текст да се препише четливо в повече екземпляри и в такъв вид да се предостави за ползване от читателите (Koleva, Stoitsov, 2012 : 18–19). Не е ясно дали това се случва, но така или иначе, споменатият ръкопис днес не е запазен.

Следващата голяма издателска инициатива на ръководството на библиотеката свързваме с издаването на Годишник на институцията. Първият самостоятелно отпечатан Годишник, съвсем кратък и с малък формат, е за 1905 г. Важно е да се спомене, че ръководството на библиотеката е съумявало да публикува своите статистически данни и летописни бележки в различни държавни и общински официози още през 1891 г.

Издаването на Годишника е инициатива на тогавашния директор Борис Дякович, изтъкнат библиотековед, библиограф, археолог и научен работник. Той подготвя и систематизира цялата информация за изданията от 1905 до 1920 г., а в годините от 1921 до 1930 е и редактор на Годишника, към който добавя неофициален раздел с публикации на научни съобщения от български и чужди автори.

В периода, в който Дякович ръководи библиотеката, Годишникът излиза ежегодно, с изключение на времето на войните за национално обединение (1912–1919), а също и по времето на т.нар. Чирпанско земетресение и ликвидирането на щетите от него (1928–1929). За двата посочени периода са издадени по един том. Годишниците първоначално са отпечатвани в Пловдив, в печатницата на Христо Г. Данов, в печатниците „Съгласие“ и „Труд“ на Петко Беловеждов, а по-късно и в Придворната печатница в София. В Придворната печатница в София ще бъдат отпечатани всички издадени от библиотеката годишници в периода 1923–1941 г. Освен това в същата печатница ще се отпечатат всички официални издания на библиотека, сред които: „Опис на славянските ръкописи и старопечатни книги в Пловдивската народна библиотека“ от 1920 г. с автор проф. Беньо Цонев; „Орнаменти и буква в Славянските ръкописи на Народната библиотека в Пловдив“ от 1925 г. с автор Николай Райнов; „Сборник Борис Дякович“ от 1927 г.; „Кондика на Пловдивския абаджийски еснаф: Книга 1–3“ от 1931 г. със съставители д-р Мартилос Апостолидис и д-р Александър Пеев.

По време на своето управление Борис Дякович отпечатва и някои самостоятелни издания, свързани с библиотеката и музейната дейност, сред които: „Исторически преглед на Народната библиотека и на Музея в Пловдив до Съединението“ от 1906 г., „Фриза на здравеносните божества на Тракия и култа на Ескулап в Пловдив“ от 1923 г., „Алфонс през Пловдив: По случай 90 год. от пребиваването му в града ни“ от 1928 г. и „Народната библиотека и читалища в Пловдивския окръг и чужбина“ от 1906 г., като само последното е издание на библиотеката и музея.

През 1931 г. директорът Борис Дякович е пенсиониран с царски указ № 215 от 28.XII., а на негово място е назначен дотогавашният главен библиотекар Иван Радославов (God., 1935 : 32). Фактическото предаване на директорския пост се осъществява на 12 февруари 1932 г.

В периода между 1931 и 1944 г. Годишникът на Пловдивската библиотека и музей излиза само четири пъти. Зад това се крият различни икономически, социални и политически обстоятелства. Периодът често е неглижиран от по-ранните изследователи на библиотечната история като „монархофашистки“, а ръководителите на библиотеката са заклеймявани като „верноподаници“ (Postadzhyan, 1984 : 96), какъвто е примерът с Димитър Цончев – директор на библиотеката в периода 1935–1945 г., а след това и директор на Народния археологически музей в Пловдив, от 1944 до 1953 г.

Според Мари Постаджян във факта, че Цончев е историк и археолог по образование, се крие причината за ограничения обем на официалния дял на Годишника. Според нея той е „виновен“ за преустановяването на анализа на депозираната литература, като ограничава публикуването на списъците на българските и чуждите периодични издания и анализа на четената литература за сметка на научните изследвания с историко-археологически характер (Postadzhyan, 1884 : 90).

Тук е мястото да реабилитираме името на Димитър Цончев, който, освен всичко друго, има и заслуга за организирането на първата книговезница към библиотеката. В нарочно писмо № 19 от 25 януари 1936 г. Цончев информира министъра на народното просвещение, че съгласно чл. 4 от Правилника на институцията си той е задължен ежегодно да представя в Министерството печатан Годишник, който се състои от два отдела – официален и научен.[1] В пълнота обяснява, че тези годишници, с малки изключения, се отпечатват редовно, както постъпват във всички научни институти в държавата, като по този начин ще се запазят всички сведения за тяхната история. Освен това изтъква, че чрез международния обмен библиотека увеличава дела на научната литература в библиотечния си фонд. По-важното е обаче, че от писмото научаваме интересни факти.

През 1935 г. началникът на Отдела за народна култура към Министерството свиква конференция на директорите на народните библиотеки и музеите, за да се направят възможните съкращения в материалите на техните годишници. Взето е решение да отпаднат всички

материали, които се изпращат на Дирекцията на статистиката. Парите за отпечатването на Годишник на Пловдивската народна библиотека и музей са намалени от 80 000 на 30 000 лева. Изтъквайки, че в миналото Държавната печатница е отпечатвала Годишника на библиотеката безплатно, Цончев моли министъра да ходатайства пред Министерския съвет това да се възобнови.

Писмото е повторено през месец април.[2] В него Цончев докладва, че е направил възможните икономии, като изобщо е *„изоставил отдела „Книгопис“*, който следва да бъде отпечатан в Годишника на Софийската народна библиотека. Освен това информира министъра, че в Южна България в близкото минало е основан фонд за археологически проучвания и държавата не се ангажира финансово с провежданите от музея разкопки, вследствие на което би могла да подпомогне поне тяхното популяризиране. От писмото му разбираме, че освен Годишника той е подготвил шест самостоятелни труда на археологическа тематика, а библиотекарят Вичо Иванов от година и половина е готов за печат със студията си върху живота и делото на Нешо Бончев.

Годишникът за 1935–1936 г. ще се отпечата чак през 1937 г., и то по повод на кончината на Борис Дякович, а някои от споменатите трудове ще бъдат публикувана чак през 50-те години. Въпреки че не постига набелязаните цели, през същата 1936 г. Цончев постига друг голям успех. В началото на годината към библиотеката започва да функционира книговезница. На 29 януари 1936 г. Цончев изпраща списък с необходимите пособия и инструменти, с които на първо време да заработи книговезницата. Исканата от държавата сума е 6000 лв.[3] Със заповед № 6 от 27 февруари с. г. за книговезец е назначен Костадин Георгиев Учкунов от Пловдив с 55 лева чиста надница. До 1939 г. в библиотеката, освен 18-те служители, ще заработят и трима книговезци надничари. На 14 март 1936 г. в инвентарната книга на институцията са заведени голяма част от изисканите пособия, между които нож за рязане на злато, компас за нагряване на букви, преса за позлатяване, мраморна плоча, различни преси, книговезки ножове и триони и мн. др.

В архива на библиотеката е запазена преписката, която Цончев води с различни производители на печатарски материали, както и искането му до Държавната печатница в София за закупуване на оборудване „на вехто“. Голяма част от тези инструментални пособия и днес се съхраняват в институцията като ценни реликви.

Въпреки че в историята на институцията Димитър Цончев остава свързан предимно с разделянето на библиотеката и археологическия музей през 1945 г., той има голяма заслуга за изграждането на книговезката база, която остава да функционира не както се очаква – към подопечния му вече археологически музей, а към библиотеката. Истината е, че поставеното от него начало ще се превърне в основа на изградената по-късно печатна база и самостоятелно издателство на библиотеката.

„Девети септември 1944 г. завари Народната библиотека „Иван Вазов“ като богата съкровищница на знанието. Събрала мъдростта на вековете, вярна на свободолюбивите идеи на Възраждането, тя беше истински храм на жадните за просвета трудови хора.“ Съвсем в духа на „новото време“ започва издаденият през 1973 г. Годишник на Народна библиотека „Иван Вазов“ в Пловдив, след като е излязъл за последно през далечната 1943 г. Изданието е отпечатано в печатницата към Народна библиотека „Иван Вазов“, на пл. „Съединение“ № 1.

От уводната статия на директора и отговорен редактор на изданието Стоян Инджев научаваме, че в периода на своето социалистическо развитие и по-специално в печатарската пропаганда институцията е отбелязала значителни успехи. По неговите думи, макар и с малка печатарска машина, библиотеката осигурява в рамките на две-три години продукция, която се сочи за пример, като издадените библиотечни и библиографски материала са 115 на брой. Сред тях той откроява „Бюлетин в помощ на библиотекарите“ и краеведския ежегодник „Пловдивски окръг“ (Indzhev, 1973 : 14–15). По думите му младият печатарски колектив показва високо майсторство в оформлението.

Стоян Инджев не дава допълнителна информация относно тези 115 издадени материала. Това частично прави Вала Декало в статията „Библиографски и методически издания“ в същия Годишник (Dekalo, 1973: 109). Тя анализира изготвените библиографски материали, групирайки ги в три направления – научно-информационни, препоръчителни и методично-библиографски. Нейни са и други публикации, осветляващи издателската дейност, като: „Опис на изданията на Народната библиотека „Иван Вазов“, 1944–1970“ от 1970 г., „Народната библиотека „Иван Вазов“, 1944–1973. „Указател на литературата“ от 1973 г., „Тракия, Родопите и Средногорието във възрожденската книжнина“ – указател на литература от 1971 г. и мн. др. Важно е да отбележим, че Вала Декало е първият завеждащ Редакционно-издателския отдел, а редакторската ѝ дейност не е случайна.

С разпореждане № 187 от 12 май 1972 г. бюрото на Министерския съвет обръща внимание на незадоволителното състояние на опазването на държавната тайна в средствата за масова информация, като задължава институциите, издателствата, научните учреждения и редакциите да вземат допълнителни мерки. В изпълнение на това разпореждане се предвиждат назначаването на отговорници по опазването на държавната тайна в съответните институции и изготвянето на план за мероприятията и дейностите. Срокът за изпълнение е 20 септември 1972 г., а разпореждането е подписано от ген.-лейт. Н. Ангелов, зам.-министър и началник на управлението за „опазване на държавната тайна“ в СМИ към МС.[4]

Във връзка с горните разпореждания директорът Стоян Инджев докладва на 30 септември с. г., че към библиотеката работи малка печатница, която издава предимно библиографски материали, като по същество извършва вторична информация за това, което е вече публикувано

в печата.[5] По-късно Комитетът за печата към Министерския съвет с писмо № 991 от 5 октомври 1972 г. разпорежда в едномесечен срок библиотеката да предаде на Комитета сведения за: наличната техника, производствената програма, броя на заетите работници и материалните ресурси.[6]

На 4 ноември Инджев докладва следното:

„Печатницата при Народната библиотека „Иван Вазов“ – Пловдив притежава:

а) налична техника

- една стара печатарска машина – американка;
- преса за корекции;
- регали словослагателски – 5 бр.;
- букви печатарски – 2742; 600 кг.

б) работници

4 словослагатели

в) материални ресурси

Ежегодно се търсят средства и материали. Хартията и картона се получават не по план.

г) производствена програма

100 коли годишно обикновен формат (8)

30–40 акциденски форми, необходими за работата на библиотеката с читателите и за пропаганда на дейността ѝ“.[7]

През следващата година, в изпълнение на разпорежданията, за отговорник по опазването на държавната тайна в библиотеката е определена завеждащата Редакционно-издателския отдел Въла Декало. За тази цел до Министерския съвет е изпратена и съответната характеристика. В архива и днес, в унисон с нормите на централизираното планово българско социалистическо книгоиздаване, са запазени десетки документи и доклади относно характера на едно или друго издание.

През 1974 г. е открита новата сграда на Народната библиотека в Пловдив. В нея са предвидени и специални помещения за полиграфическа база. Оборудвани са печатница, фотографска лаборатория, книговезница.

В статията на Стоянка Павлова и Радка Колева „Икономически механизми в сферата на библиотечното дело“ четем, че вследствие на внедряване на решенията на ПМС от 31.12.1980 г. за усъвършенстване на управлението на творческо-производствените и другите организации в сферата на културата, се създават добри икономически предпоставки за библиотеката. Част от дейностите са платени, а печатарските и книговезките услуги, заедно с други дейности, като ксерокопиране, микрофиширане, правене н звукозаписи, фотокопия, абонаментни такси и др., увеличават годишните приходи до 50–60 хил. лева (Koleva, Pavlova, 1990 : 114–118).

Въпреки че ръководството очаква с влизането в сила на указ № 56 на Държавния съвет на НРБ от януари 1989 г. да се създадат по-големи

възможности за развитие, библиотеката и страната съвсем скоро ще се изправят пред сериозни финансови и социални проблеми вследствие на демократичните промени от есента на същата година.

Периодът след 9.09.1944 г. е труден за библиотеката. Смяната на обществено-политическия строй, отразяваща се директно на обществените институции в страната, е проблематика, в която не искаме да навлизаме. Обобщено можем да кажем, че модернизацията и конструктивността навлизат в библиотеката най-отчетливо през втората половина на 70-те и през 80-те години. Въпреки това Пловдивската библиотека успява да съхрани влиянието си сред обществото, като в голяма степен го развива чрез почина за достъпност и акуратно обслужване. Истината е, че това се дължи най-вече на иновативността при библиотечното обслужване и задоволяването на читателските потребности, обуславяща периода. Именно в това време откритата през 1936 г. книговезница се превръща в полиграфическа база, ръководена от самостоятелно издателство.

Сред множеството издадени информационни и библиографски указатели, краеведски библиографии, обзори, статистически и методически материали, препоръчителни списъци и дипляни се открояват издания като: „Пловдивски окръг: Информационен указател на литература. 1966–1995 г.“; „Бюлетин за новонабавени книги в Народна библиотека „Иван Вазов“ – Пловдив. 1963–1968 г.“; „Бюлетин за новонабавени книги на чужди езици в Народна библиотека „Иван Вазов“ – Пловдив. 1957–1962 г. (заглавие до 1960 г.: Бюлетин за новонабавени книги на руски и други езици в НБИВ, ВМИИПП, ВСИВК и ВИХВП)“ и мн. др.

Въпреки голямата издателска дейност, за целия период от 1944 до 1989 г. библиотеката издава едва пет годишника.

През 1994 г. завеждащата Редакционно-издателския отдел Ирина Пилева прави обзор и анализ на новите пазарни отношения, пред които са изправени както издателството на библиотеката, така и самата Народна библиотека. От нея научаваме, че въпреки отпадането от издателските планове на някои набелязани сборници, подготвяни от отдел „Методичен“, са издадени други материали с библиотечна и методическа насоченост, сред които: „Отчисляване на библиотечни материали“, „Примерен списък за справочни и библиографски издания за общообразователните библиотеки“, „Научно-популярна литература за децата в нашите библиотеки“ и др. Поради липсата на спомоществователи, след третия брой спира излизането на списание „Библиосвят“, което е замислено и издавано като списание за библиография, изкуство и литература (Pileva, 1994: 52–54).

От друга страна, се увеличават многократно външните поръчки за отпечатване на стихосбирки и прозаически книги. Възможност за реализиране на приходи е и обработката, наборът и печатът на малки полиграфически форми, като покани, визитни картички, делегатски карти, менюта и др. Извършват се и машинописни услуги, набор на дисертационни трудове, курсови и дипломни работи, научни публикации и автореферати.

Изброените услуги се печатат на висок печат и офсет. Тези печатарски техники се прилагат в библиотеката до 2005 г., когато са заменени с нова печатарска машина „Дупло“ за черен дигитален печат и принтер „Коника“ за цветен дигитален печат. Старите работни щатове за машинопис са заменени с такива за предпечат и графичен дизайн на изданията. Обновена и модернизирана е и книговезницата. И днес се поддържа богат набор от книговезки услуги за библиотеката, за частни клиенти, за граждански и обществени организации и институции.

През споменатата 1994 г. в сп. „Библиотека“ Радка Колева публикува информация за някои интересни издания на Пловдивската библиотека, излезли в последно време. Това са ретроспективният указател „Източнорумелийският период на Пловдивския край“ със съставител Анна Аврамова и „Епистоларното литературно наследство в българския периодичен печат: 1944–1988 г.“ със съставители Венета Ганева и Мария Бузина. Колева отбелязва някои трудности пред издателството, породени от новата социална и икономическа обстановка в страната. Споменава накратко и за подготовката и отпечатването на Годишника на Пловдивската библиотека (Koleva, 1994: 17–21).

В периода след 1989 г. библиотеката издава шест годишника. Всички те са посветени на годишнини и юбилеи на институцията или на нейния патрон Иван Вазов. Обикновено тези събития са съпроводени с кръгли маси и научни конференции, текстовете от които са публикувани в същите издания. По повод на 125-ата юбилейна годишнина на институцията през 2004 г. освен Годишник е издаден и Указател на литературата за 1879–2004 г. Изданието е под редакцията на ст. н. с. д-р Радка Колева, а негови съставители са Вула Декало, Василия Печева и Галя Лачева.

По същото време в библиотеката се ражда идеята за организиране и провеждане на национален колоквиум, посветен на библиотечни дейци, свързани с институцията. Основни двигатели на организирането и провеждането на форума са дългогодишният завеждащ отдел „Специални сбирки“ Венета Ганева и доц. Юлия Николова, ПУ „Св. Паисий Хилендарски“. Първото научно събитие с това име и сборник „По следите на българската книга. Описи, находки, библиология“ (2004 г.) са посветени на 100 години от рождението на д-р Маньо Стоянов, а вторият форум (2015 г.) – на 160 години от рождението на енциклопедиста Лука Касъров. Към настоящия момент се обсъжда идеята през 2021 г. да се проведе трето издание на колоквиума, който да бъде посветен на 100-годишнината на отдел „Специални сбирки“.

В последните две издания на Годишника на библиотеката, за периодите 2005–2013 и 2014–2018 г., ръководството в лицето на зам.-директора Антоанета Лесенска лансира идеята за издаването на Годишник, близък по форма, съдържание и организиране на материала до класическите издания от 20-те и 30-те години. Освен подробния официален отдел, силно

се набляга на научната част, като се привличат сътрудници и научни работници от страната и чужбина.

От 2015 г. информация за всички издадени книги се публикува на уебсайта на библиотеката, а преди това може ретроспективно да ги проследим в указателните списъци, публикувани в годишниците. Сред най-съществените издания през последните години се открояват: „Източнорумелийският период в Пловдивският край“. Състав. Анна Аврамова, 1993; „Арестувани книги: „Секретен“ книжен фонд на Народна библиотека „Ив. Вазов“: Каталог“. Състав. Магда Балджийска и др., 2001; „Българската екзархия: Сборник документи от архивните фондове на Народна библиотека „Иван Вазов“. Състав., встъп. студия Радка Колева, Анна Аврамова, 2003; „Дневни забележвания върху историята на Илия С. Йовчев за 1860–1874 г.“. Разчел, състав. и комент. Иван Марков, предг. Радка Колева, Емил Стоицов, 2007; „Народната библиотека в Пловдив: Архивни хроники“ [в 2 т.] с автори Радка Колева, Емил Стоицов. 2008–2009; „Преводачът Владимир Мусаков 1928–1968 г.: Биобиблиография“. Състав. Венета Ганева, 2017; „Сборник с методически указания и консултации: „Народна библиотека „Иван Вазов“ – Пловдив в помощ на библиотеките“ с автор Стефка Илиева, 2018, и мн. др.

Последното издание на Пловдивската библиотека е от 2019 г., „Пловдив през обектива на първите фотографи. Plovdiv through the lenses of the first photographers“. Луксозният албум е съвместен труд на колеги от Държавния архив – Пловдив и библиотеката. Изданието бе номинирано за две престижни отличия – наградата „Пловдив“ и Националната награда „Христо Г. Данов“.

В заключение можем нескромно да кажем, че в днешната ситуация Пловдивската библиотека успява да запази своята роля на стожер на българската книжнина. Технологичните преобразувания от последните години позволиха адекватно включване на библиотеката в пазарния механизъм на издателската индустрия. Смятаме за наш дълг не само опазването на българската книжнина, но и нейното издаване и популяризиране.

БЕЛЕЖКИ

[1] Архив на НБИВ – Пловдив. Писмо № 19/25.01.1936 г. от Димитър Цончев – директор на Народната библиотека и Музей в Пловдив до г-н Министъра на Народното просвещение, с копия до Отделение бюджетно-контролно и Отделение за народна култура.

[2] Архив НБИВ – Пловдив. Писмо № 257/04.04.1936 г. от Димитър Цончев – директор на Народната библиотека и Музей в Пловдив до г-н Министъра на Народното просвещение, с копия до Отделение за народна култура и Бюджетно-контролното отделение.

[3] Архив НБИВ – Пловдив. Писмо № 87/29.01.1936 г. от Димитър Цончев – директор на Народната библиотека и Музей в Пловдив до г-н Министъра на Народното просвещение.

[4] Архив на НБИВ – Пловдив. Писмо № СТ 5/09.06.1972 г. от Министерски съвет до ръководството на Народна библиотека „Иван Вазов“ – Пловдив.

[5] Архив на НБИВ – Пловдив. Писмо № В-765/30.09.1972 г. от Ст. Инджев – директор на Народна библиотека „Иван Вазов“ – Пловдив, до Началника на управление „Опазване на държавната тайна в СМИ“ при Министерски съвет – София.

[6] Архив на НБИВ – Пловдив. Писмо № 991/05.10.1972 г. от инж. Ем. Филипов – зам.-началник на Кометата за печата към МС, София, пл. „Славейков“ № 11, до директора на Народната библиотека в Пловдив с копие до печатната база.
[7] Архив на НБИВ – Пловдив. Сведение № В-849/4 11. 1972 г. от Ст. Инджев – директор на Народна библиотека „Иван Вазов“ – Пловдив, до Комитета за печата при МС – София.

ЛИТЕРАТУРА

Годишник *на Пловдивската Народна библиотека и музей. 1931–1934*. София: Държавна печатница, 1935.

Декало, Вала (1973). Библиографски и методически издания. – В: *Год. Нар. библиотека „Иван Вазов“ – Пловдив: 1944–1969*. Пловдив: Народна библиотека „Иван Вазов“, с. 108–120.

Дякович, Борис (1906). *Исторически преглед на Народната библиотека и Музей в Пловдив до Съединението*. Пловдив.

Инджев, Стоян (1973). 25 години социалистическо развитие на Народната библиотека „Иван Вазов“ – Пловдив. – В: *Год. Нар. библиотека „Иван Вазов“ – Пловдив: 1944–1969*. Пловдив: Народна библиотека „Иван Вазов“, с. 7–17.

Йовчев, Илия (1885). *Каталог на книгите на Областната библиотека* (Постъпили до 1-и януари 1885). Пловдив: Областна печатница.

Колева, Радка, Стоянка Павлова (1990). Икономическият механизъм в сферата на библиотечното дело. Резултати от прилагането му в Народната библиотека „Иван Вазов“ – Пловдив. – В: *Год. Нар. библиотека „Иван Вазов“ – Пловдив: 1986–1989*. Пловдив: Народна библиотека „Иван Вазов“, с. 114–119.

Колева, Радка, Емил Стоицов (2012). *Народната библиотека в Пловдив: Архивен фонд [Т. 1]: 1882–1892*. Пловдив: Народна библиотека „Иван Вазов“.

Колева, Радка. (1995). В Народна библиотека „Иван Вазов“. Обзор на издателско-библиографската дейност. – В: *Библиотека*, кн. 4, 17–22.

Пилева, Ирина (1994). „Редакционно-издателски“ отдел на Народна библиотека „Иван Вазов“ – по-важното от дейността му през разглеждания период и перспективи за развитие. – В: *Год. Нар. библиотека „Иван Вазов“ – Пловдив: 1989–1993*. Пловдив: Народна библиотека „Иван Вазов“, с. 52–54.

Постаджян, Мари (1984). *Книжовният фонд на Народната библиотека „Иван Вазов“. Формиране и развитие, 1879–1944*. София: Народна библиотека „Кирил и Методий“.

REFERENCE

Dekalo, Vala (1973). Bibliografski I metodicheski izdania. – V: *God. Nar. Bibl. “Ivan Vazov” – Plovdiv: 1944–1969*. Plovdiv: Narodna biblioteka “Ivan Vazov”, s. 108–120.

Dyakovich, Boris (1906). *Istoricheski pregled na Narodnata biblioteka i Muzei v Plovdiv do Saedinenieto*. Plovdiv.

Indzhev, Stoyan (1973). 25 godini sotsialistichesko razvitie na Narodnata biblioteka “Ivan Vazov“ – Plovdiv. – V: *God. Nar. Bibl. “Ivan Navov” – Plovdiv: 1944–1969*. Plovdiv: Narodna biblioteka “Ivan Vazov“, s. 7–17.

Yovchev, Iliya (1885). *Katalog na knigite na Oblastnata biblioteka* (Postapili do 1–I yanuari 1885). Plovdiv, Oblastna pechatnitsa.

Koleva, Radka, Stoyanka Pavlova (1990). Ikonomicheskiyat mahanizam v sferata na bibliotechnoto delo. Rezultati ot prilaganeto mu v Narodnata biblioteka "Ivan Vazov" – Plovdiv. – V: *God. Nar. Bibl. "Ivan Vazov" – Plovdiv: 1986–1989.* Plovdiv: Narodna biblioteka "Ivan Vazov", s. 114–119.
Koleva, Radka, Emil Stoitsov (1912). *Narodnata biblioteka v Plovdiv: Arhiven fond [T. 1]: 1882–1892*. Plovdiv: Narodna biblioteka "Ivan Vazov".
Koleva, Radka (1995). Narodna biblioteka "Ivan Vazov". Obzor na izdatelsko-bibliografskata deynost. – V: *Biblioteka*, kn. 4, s. 17–22.
Pileva, Irina (1994). "Redaktsionno-izdatelski" otdel na Narodnata biblioteka "Ivan Vazov" – po-vazhnoto ot deynostta mu prez razglezhdaniya period i perspektivi za razvitie. – V: *God. Nar. Bibl. "Ivan Vazov" – Plovdiv: 1989–1993.* Plovdiv: Narodna biblioteka "Ivan Vazov", s. 52–54.
Postadzhyan, Mari (1984). *Knizhovniyat fond na Narodnata biblioteka "Ivan Vazov". Formirane i razvitie 1879–1944*. Sofia: Narodna biblioteka "Kiril I Metodii".

FEATURES TO THE PUBLISHING ACTIVITY OF THE NATIONAL LIBRARY "IVAN VAZOV" – PLOVDIV

Abstract: *Undoubtedly, when we talk about the publishing activity of the Bulgarian libraries, we should mention the fact that it was in Plovdiv in 1885 that the first printed library catalog was published in Bulgarian language. The National Library in Plovdiv is a rich cultural and literary venue, among the leading institutions in the country. Throughout different periods, eminent people like Nikolay Raynov, K.M. Apostolidis, Tsanko Lavrenov, Dr. Alexander Peev, Boris Dyakovich, Dimitar Tsonchev, Prof. Benyo Tsonev, Prof. Krassimir Stanchev, Prof. Radka Koleva and many others have worked in the library and published their works there. In the past and today, a primary task of the library is the display of the valuable collections of the largest southern Bulgarian book depository. With its rich publishing activity for more than a century, the National Library in Plovdiv has made a significant contribution to constructing and supplementating of the national bibliography.*

Keywords: *Ivan Vazov National Library; National Library and Museum – Plovdiv; publishing; bookbinding; printing house; bibliography; catalog; inventory; index of literature*

Dimitar T. Minev
Petko D. Georgiev, PhD
Ivan Vazov National Library,
ul. „Avksentiy Veleshki" № 17
4000, Plovdiv
dimin@abv.bg
p_d_georgieff@abv.bg

ПРАКТИКА И ОПИТ
PRACTICE AND EXPERIENCE

ИЗДАТЕЛСКАТА ДЕЙНОСТ НА НАРОДНА БИБЛИОТЕКА „ПЕТКО Р. СЛАВЕЙКОВ“ – ВЕЛИКО ТЪРНОВО ОТ УЧРЕДЯВАНЕТО Ѝ ДО ДНЕС

Калина Иванова
Народна библиотека „Петко Р. Славейков“

Резюме: *Направен е обзор на издателската дейност на Народна библиотека „Петко Р. Славейков“ – Велико Търново от основаването ѝ през 1889 г. до днес. В периода 1889–1922 г. липсват всякакви сведения за издателска дейност на библиотеката освен първите нормативни документи за организация и управление на първата публична библиотека във Велико Търново. Периодът от 1922 до 1942 г. също е много ограничен в издателската дейност. Планова издателска дейност на библиотеката се осъществява от края на 50-те до 80-те години на XX век.*
Най-активна издателска дейност се осъществява от началото на XXI столетие и преди всичко с регистрирането на издателство „Народна библиотека „П. Р. Славейков“ – Велико Търново“ през 2007 г. В период от 13 години библиотеката издава 52 книги в различни жанрове, като краеведски издания, монографии, сборници с доклади от научни конференции, стихосбирки, издания за деца, юбилейни вестници и др.
През 2020 г., по време на пандемията от COVID-19, библиотеката издаде три книги и предстои отпечатването на две нови заглавия: „Търновската община 1763–1878 г.“ и „Великотърновската журналистика 1878–2020“, отново със знака на издателство „Народна библиотека „П. Р. Славейков“ – Велико Търново“.

Ключови думи: *Народна библиотека П. Р. Славейков; издателска дейност; библиографски издания; дипляни; юбилейни сборници; сборници с краеведско съдържание; юбилейни вестници*

Народна библиотека „Петко Р. Славейков“ – Велико Търново развива активна издателска дейност през своята 130-годишна история. В различните периоди тази дейност е спорадична, с различен ритъм на активност, качество и количество, а в началото на XXI столетие бележи разцвет в своето развитие. Липсват каквито и да е сведения за нейната издателска дейност от периода ѝ като първата публична библиотека във Велико Търново. Освен издадените през 1889 г. „Устав за учредяването на

Търновската публична библиотека“ и „Правилник за вътрешния ѝ ред“ липсват всякакви сведения за други издания, свързани с дейността на библиотеката през този ранен период.[1] Предполага се, че документацията, свързана с работата на публичната библиотека, се е съхранявала в Градската община, създадена през 1858 г., в материалите, свързани със следосвобожденската действителност, и е унищожена по време на избухналия пожар в сградата на Общината на 18 декември 1906 г. (Ivanova, 2014 : 38).

Във времето, когато във Велико Търново се учредява трета народна библиотека (1922), като първи директор е командирован учителят Моско Москов, който едновременно е директор и на Търновската девическа гимназия. Той полага много труд, за да се запознае с дейностите и процесите в библиотечното дело. При назначаването си Моско Москов е имал бегли познания по библиотечно дело, тъй като е завеждал учителската и училищната библиотека в гимназията. През 1922 г. е командирован от 6 до 14 ноември в Софийската народна библиотека, за да се запознае със структурата и отделите ѝ. На следващата година посещава курс по библиотекознание, организиран от Върховния читалищен съюз. След получените познания по библиотечно дело той написва две методични помагала: „Библиотечно дело“ и „Упътване за уредба на училищна или читалищна библиотека“, издадени през 1922 и 1923 г. (Moskov, 1922, 1923). Може да приемем, че това са издания, подкрепени финансово от библиотеката и в служба на библиотеката.

Следващото издание, което се цитира и споменава в хрониките на библиотеката, е Първият годишник на библиотеката във Велико Търново, съставен от първия щатен директор на Великотърновската народна библиотека – Пенчо Крусев, който е и първият летописец на библиотеката. Изданието включва отчет за дейността на библиотеката за 1941 г. и История на библиотеката за двадесетгодишен период, от учредяването ѝ като трето депозиторно фондохранилище в страната през 1922 г. до 1942 г. (Krusev, 1942). Изданието е отпечатано в печатницата на Ефрем п. Христов, съдържа богат снимков материал за директорите на библиотеката през този двадесетгодишен период, за щатните библиотекари, а също и за направената първа копка на настоящата библиотечна сграда от министъра на просвещението през 1940 г. – проф. Богдан Филов. Първият годишник съдържа много подробна информация за всеки дарител и за всяко книжно тяло, постъпило в библиотеката по време на дарителската кампания, предприета първоначално от Моско Москов и подновена от щатния директор Пенчо Крусев.

През 2015 г. по повод 125-годишнината на Народна библиотека „Петко Р. Славейков“ е издаден библиографски указател в пет дяла, обхващащ публикации за периода 1927–2014. В Дял I на библиографията са представени изданията на библиотеката, подредени хронологично в следната последователност: самостоятелни и прикнижни библиографии,

дипляни, юбилейни сборници, поетични и белетристични книги на великотърновски автори и юбилейни вестници (125 Godini…, 2015). Тъй като е много трудно да се направи анализ на издателската дейност на библиотеката по хронологичен признак, в статията е използвана схемата на горепосочената библиография, в която са включени всички издания от периода на библиотеката като трето депозиторно книгохранилище до днес.

В поредицата „Самостоятелните и прикнижни библиографии“ библиотеката е издала общо 46 издания, от които 34 са самостоятелни. Първата библиографска инициатива с краеведско съдържание в библиотеката е „Търново – град музей“ (1961). През 1966 г. идеята еволюира под формата на препоръчителна библиография със заглавие „Велико Търново – исторически, културен и туристически град“. През същата година е създадена и първата селищна библиография „Сухиндол и селата около него“ с автор Марин Ковачев, включваща публикации и архивни материали с цел да подпомогне проучването и написването на историята на региона (Aleksandrov, 2010). Отново от Марин Ковачев е изготвен Пътеводителят на Окръжна библиотека „П. Р. Славейков“ в обем от 11 с., в който се популяризира дейността на библиотеката като окръжен методичен център. Друго ценно библиографско издание с историографски принос за бъдещите летописци на библиотеката е юбилейната библиография с автор Христина Карамихова.

Много благодатни теми за библиографски издания са историческата тема и видните личности от великотърновския край. През годините са издавани библиографски указатели за Априлското въстание и за Първи революционен окръг, за Стефан Стамболов и за Колю Фичето. Автори на библиографските указатели са дългогодишни библиотекари – краеведи, по-късно станали преподаватели в библиотековедската катедра при ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“. Сред тях се открояват имената на проф. Марин Ковачев и доц. д-р Живка Радева. Други теми, които са влизали в обсега на библиографските издания на библиотеката, са научната и творческа дейност на известни преподаватели на Великотърновския университет, като акад. Иван Радев, проф. Анчо Калоянов, проф. Иван Станков, проф. Лъчезар Георгиев, проф. Сава Василев и др.

Изготвяни са библиографски указатели при реализирането на международни проекти на библиотеката, като библиографията по проект „Eurostory 20th century: 20-ти век в историята и културата на участващите страни [България, Испания, Германия, Гърция]. Анализ на приликите и различията“, издадена през 2010 г.

Една от най-стойностните и приносна за бъдещи изследвания и проучвания на живота и творчеството на писателя и наш съгражданин е биобиблиографията за Емилиян Станев с автор Живка Радева, издадена през 2007 г. в обем от 388 с. (Radeva, 2007).

Друго издание, което е свързано с историята и развитието на Великотърновската библиотека като важен културно-просветен център на територията на Централна и Северна България, е Хрониката на Народната библиотека „От първите стъпки до днес“. Изданието е двуезично, на български и английски език, с включен илюстративен и документален материал от живота и дейността на библиотеката в книжното тяло и в приложен към него компактдиск. Летописната хроника е издадена през 2013 г. в обем от 239 с. (Ivanova, 2013).

Следващата много благодатна за издателска дейност е поредицата „Малки библиографски издания“ (дипляни). Изданията от този вид наброяват 76 и са авторство предимно на колегите от отдел „Справочно-библиографски и краезнание“. Началото на тази поредица се поставя през 80-те години на XX век с библиографското издание с определено идеологически характер „Интернационалът“, съст. Христина Карамихова, худ. Марчо Караджов, В. Търново: Народна библиотека „П. Р. Славейков“, 1989 [35 заглавия].

През 80-те години на XX век библиотеката слага началото на една много плодотворна в тематично отношение серия: „22 март – Ден на Велико Търново“, чрез която библиотечните ни специалисти правят натрупаните краеведски информационни масиви достояние за широката общественост. С популяризаторски цели издават дипляните „Гербът на Велико Търново“, „Търново през погледа на чужденците“, „Велико Търново в творбите на търновските художници“, „Мостовете на Велико Търново“, „Велико Търново в българския роман“. Периодично се актуализират краеведските теми за древните църкви, монети, керамика, легенди и предания, музейни експозиции и др. (Aleksandrov, 2010). Най-активните автори на тези малки библиографски издания са дългогодишният библиотечен специалист по справочна работа в библиотеката Петранка Чалъкова и краеведът Христина Карамихова.

Поредицата „Юбилейни сборници, издания и преиздания с краеведско съдържание“ започва през 2001 г., а през 2020 г. тези издания наброяват общо 24 тома. Преизданията на особено важни за великотърновския край произведения с автори Васил Берон и Моско Москов са особено търсени от научните среди на археолози и историци. Тези произведения бяха библиографска рядкост до момента, в който Народната библиотека чрез своето издателство ги направи достояние не само за определен кръг от специалисти, а и за по-широката публика от интересуващи се от историческите събития и архитектурни находки във великотърновския край (Beron, V.; Moskov, M.)

През 2007 г. Регионална библиотека „Петко Р. Славейков“ – Велико Търново регистрира свое издателство – „Народна библиотека „П. Р. Славейков“, чрез което осъществи много свои идеи за възвръщане на обществената памет за определени творци и автори, за реализиране на творческите идеи на млади творци и не на последно място, за даване на

възможност на талантливи млади хора за себеизява. В периода от учредяването на издателството до ноември 2020 г. библиотеката е издала 52 книги със собствен ISBN: 978-619-7173-XX-X.

В тази поредица са издадени множество ценни краеведски книги, които се превръщат в образци за последващи проучвания от други творци и краеведи. Налице са няколко монографии за историята и развитието на Великотърновската народна библиотека, за библиотечното и читалищното дело във Великотърновския регион (Ivanova, K., 2014; 2015).

„Сборникът през Възраждането: Към проблема за видовата характеристика на възрожденските книги“ (2012) с автор Живка Радева и в обем 311 с. е ценно монографично и учебно издание, предназначено за студентите, изучаващи възрожденска литература и книгознание.

Друго интересно и полезно издание е Юбилейният сборник с научни и научнопопулярни статии и интервюта на д-р Иван Александров „Книги, духовност, култура“ (2016) с обем 280 с., портрети и цветни илюстрации. Ценното на този юбилеен сборник е, че в своите научни публикации авторът събира, анализира и обобщава сведения, исторически факти и актуални събития, свързани с дейността на местните органи на управление и културните институции във Великотърновския регион, довели до ефективното им развитие на фона на динамичните политически, социални, образователни и културни фактори (Aleksandrov, 2016).

През 2019 г. се появи издание, свързано с величественото минало на Велико Търново и региона – „Предания и легенди за Велико Търново, Арбанаси, Лясковец, Горна Оряховица и Павликени“. Заслуга то да стане реалност, имат преди всичко библиотечните специалисти от отдел „Справочно-библиографски и краезнание“, които са подбрали 31 текста, свързани с исторически места, събития и личности. Книгата се осъществява по идея и със спомоществователството на Георги Любенов Стоянов, внук на арх. Георги Козарев, чийто живот е тясно свързан с развитието и възхода на старопрестолния град. Заедно с Моско Москов, първия директор на Великотърновската народна библиотека, арх. Козарев осъществява активна дейност за съхраняване и запазване на историческите старини. За художественото оформление на настоящото издание се погрижи художничката Дешка Денева, която сполучливо преосмисля героите и ситуациите и чрез творческите си инвенции ни прави съпричастни с авторовите решения. Според думите на проф. Анчо Калоянов, автор на единия от предговорите към книгата, Велико Търново е повече история, отколкото география, и чрез преданията и легендите на нашите градове и села обитателите им стават много повече, отколкото са жителите им. „Може би в този среднощен съюз, когато поетите будуват и влюбените не спят, е смисълът на общата ни памет за общото ни минало. И в това виждам приноса на тази книга, поднесена ни от Библиотеката“ (Predania…, 2019).

Библиотеката, чрез своето издателство, подкрепя много активно изследванията за края. На много краеведи изготвя чрез отдел „Справочно-библиографски и краезнание“ прикнижната библиография, която е и база за техните проучвания, прерастващи в отпечатани издания. Пример за такова издание, при което първоначалното съдействие бе в изготвянето на прикнижната библиография, последвано от предпечатна подготовка и издаване чрез библиотечното издателство, е краеведското произведение „Наша мила родна Джулюница: История: От Язъ през Гея до Бяла Крава и Лъга“ със съставител Георги Георгиев (2019), с обем 616 с. и богат илюстративен материал.

Немалка част от издателската дейност на Великотърновската народна библиотека е предназначена за насърчаване на четенето при децата и обогатяване на техните познания в областта на историографията, литературата и краезнанието. Първото издание, предназначено за децата и издадено от библиотеката през 2012 г., е билингвистичната книга с избрани приказки на Ангел Каралийчев. Изданието е посветено на 110-ата годишнина от рождението на известния разказвач на приказки, роден в гр. Стражица. То е съвместна инициатива на Регионалната библиотека, Община Стражица, СОУ „Ангел Каралийчев“, Програма „Глобални библиотеки – България“ и финансовата подкрепа на Министерството на културата чрез конкурса „Помощ за книгата“.

Както споменава д-р Иван Александров в предговора, се оказва, че в ежедневието, наситено с нова динамика, когато децата контактуват безпроблемно с всички медии и най-добре – с електронните, приказките за житената питка, за гладния вълк и глупавата мечка, за златното момиче и най-тежкото имане са все така любими както в цялата страна, така и в родния великотърновски край.

В книгата е включен и компактдиск с аудиоизпълнения на Каралийчевите текстове. Достойнствата ѝ се увеличават и от илюстрациите (графични рисунки с туш), които художничката Дешка Денева е нарисувала, а също и от превода на английски език на Светлана Попова, чрез който допринасяме за езиковото самообучение на децата.

Според съставителите на юбилейното и вече с библиографска стойност издание: „Това е пореден опит за издължаване към литературното дело на писателя и наш земляк Ангел Каралийчев, за популяризиране на българското приказно наследство. Нека не го забравяме! Нека се опитаме да го направим отново част от ежедневието на днешните деца“ (Karaliychev, 2012).

Следващото произведение, посветено на деца и издадено от Народна библиотека „Петко Р. Славейков“, е дебютната книга с разкази и стихотворения на един 11-годишен автор – Венцислав Колев. Книгата носи заглавието „Историите на Венци: Един различен свят“. Светът в книгата наистина е различен, защото се разказва за причудливи животни от непознатата планета ФУ, които са нарисувани от автора и благодарение

на издателско-дизайнерските умения на Калоян Здравков умело се вписват на кориците и между текстовете на книгата.

През 2018 г. библиотеката отново подготви и издаде юбилейно издание с приказки, този път по повод 190-годишнината от рождението на отец Матей Преображенски. Изданието е в два варианта, с твърди и с меки корици, и с финансовата подкрепа на Министерството на културата. Идеята на съставителите и редакторите е нравствените послания на един от първите будители на България и съратник на Васил Левски да достигнат до съвременните млади читатели. Книгата представя майсторски разказани случки за борбата между доброто и злото и чрез непринуденото си повествование потопява читателите в атмосферата на барутното възрожденско време, карайки ги да усетят колорита на езика през този период. За да са по-близо до днешния читател, събраните и наредени от Миткалото приказки са осъвременени от доц. д-р Ния Радева на съвременен български език. Целта на тази дейност е, както самата тя казва: „Даваме си сметка, че те са плод на едно далечно и непонятно за днешния млад читател време, свързани са с една несъществуваща вече реалност. Но сме убедени, че както миналото хвърля мост към бъдещето чрез завета на писаното слово, така и ние, от настоящето, трябва да търсим и намираме своя път към този мост, за да запазим националната си идентичност и да оцелеем“ (Matey Preobrazhenski, 2018). Изданието изгражда и втори духовен мост, по отношение на връзката автор – съавтор. Макар и през едно столетие, тук си подават ръка двама творци и се постига хармония между слово и щрихи. Изкусният великотърновски график проф. Никола Хаджитанев илюстрира подбрани от него текстове и чрез съдържателен и интересен рисунък допълва внушението на приказките. Книгата е съпроводена и от прикнижна библиография с оригиналните издания на автора и материали за него.

През настоящата 2020 г. отбелязваме един юбилей: 150 години от рождението на Цоню Калчев, учител, поет, писател и общественик. Когато разтворим страниците с написаното от Цоню Калчев, неминуемо и асоциативно го свързваме с детската песничка за сладкопойната чучулига, но като стихотворение то носи заглавието „По жътва“.

В ръкописа със своите кратки спомени, бележки и размисли синът на Цоню Калчев – Георги Калчев, с гордост отбелязва: „През последните години позабравеното име на Ц. Калчев все по-често се споменава. Неговите песни и стихотворения се пеят и декламират по телевизията, радиото по детски утра и забави. Събрани, най-хубавите от тях излязоха в отделни книжки. През годините тържествено се честваха и се отдаде значимото по повод 100, 105 и 110 години от рождението му. Литературните критици, изследователи и библиографи поставиха името му безспорно сред първите пионери на детската ни литература и то заема достойно място заедно с имената на Петко Рачев Славейков, Иван Вазов, Константин Величков, Чичо Стоян“ (Kalchev, 2020).

Въпреки това за много съвременни читатели творчеството му остава все още недостатъчно популярно и непроучено в необходимия обем. Днес, като достойни наследници и почитатели на разнообразното творчество на Цоню Калчев, чувстваме дълг да изпълним желанието на Георги Калчев, който казва: „Да се издирят и прегледат всички книги, издадени от писателя, да се подберат най-хубавите стихове, басни, разкази, приказки и легенди, да се направят достояние на широк кръг читатели, ще бъде дело родолюбиво и полезно. То ще зарадва най-много децата, които толкова много обичаше баща ми“ (Kalchev, 2020).

Книгата на Цоню Калчев е реализирана с финансовата подкрепа на Министерството на културата. Към изданието има прикнижна библиография, която е опит да се събере на едно място творчеството на писателя и поета, както и публикациите, посветени на личността, живота и делото му за периода 1895–2019 г. Амбицията на книгата „Пей ми, славею чудесни“ е да достигне до по-широк кръг от читатели и не просто да им достави удоволствие от досега с нея, но да им помогне да преоткрият творчеството на поета. Библиотеката се надява с това издание, в което представяме избрани стихотворения, проза и литературна критика, както и интересни факти от живота на автора, да допринесе за по-доброто осветляване на приноса на Цоньо Калчев в литературата и просвещението на българския народ (Kalchev, 2020).

Чрез издателството помагаме да се реализират и творческите въжделения на млади поети, каквато е дебютната стихосбирка „Не достигане“ (2019) на Красимира Ангелова – ученичка от 12. клас на Езикова гимназия „Проф. д-р Асен Златаров“. Красимира Ангелова е едновременно млада поетеса и художничка, тъй като рисунката на корицата и част от илюстрациите към книгата са нейни, а другата част са на Мария Ковачева, художничка по призвание, но библиотекарка по професия, в РБ „Петко Р. Славейков“.

Едно ново издание, което се роди по време на пандемията от COVID-19, е книгата на Любомир Владикин „Царевград Търнов: Пътни картини, легенди и видения“ (2020). Книгата е съвместно издание на ИК „Хермес“ и РБ „Петко Р. Славейков“ по случай обявяването на Велико Търново за историческа и духовна столица на България от 44. Народно събрание. Стилът на Любомир Владикин е толкова темпераментен, образен и увличащ, че няма как книгата да не предизвика интереса на читателите. В предговора д-р Иван Александров уточнява: „Любомир Владикин успява да постигне всичко това чрез магията на словото, на богатата образност и майсторски изградените сюжетни линии, които са поднесени с неподправена искреност, внушавайки по изключителен начин на отделната личност да се стреми към силата на красотата и съвършенството“ (Vladikin, 2020).

В поредицата „Поетични и белетристични книги на великотърновски автори“ за периода от 2004 до 2019 г. са включени общо 16 издания. Това

са издания на местни автори, като поетичната антология „Въглени“ (2007), „Ребро от мъж, перо от ангел“ (2007), стихове на артиста от ДМТ „Константин Кисимов“ Гено Мочуков, „Камъчета от реката“ (2010) на поета и краевед Христо Медникаров, „Рисувани слова“ (2011) – авторски стихове и рисунки на художника Сашо Филев, и др.

От белетристичните издания в поредицата се откроява излязлата през първата половина на 2014 г. книга „Ръкописните сборници-песнопойки и литературният живот през 50-те и 70-те години на XIX в.“ на акад. Иван Радев. Книгата е включена в поредицата „Библиотека „Орис“, в която по думите на акад. Радев „се дава път на „малките книги“ и се „преоткриват за съвременника непопулярни, но ценни творби и прояви със свой оригинален дял в българската култура“.

В тази поредица се включва и учебното помагало по библиотечен мениджмънт „Съвременни методи за организация и управление на библиотеките“ (2017), издадено в помощ не само на студентите, но и на библиотекарите практици. Чрез него те могат да придобият знания за съвременното състояние и проблеми на библиотеките, както и да ползват в практическата си дейност нормативната база и конкретните примери, които са включени в помагалото като приложения. Друго учебно помагало, издание отново на библиотечното издателство, е „Мобилна дигитализация и нови тенденции в дигитализирането на писменото наследство от малки библиотеки, архиви и други подобни организации“ (2019), ръководство, създадено въз основа на реализирането на проект „Мобилна дигитализация“ (MobiDig) по програма „Еразъм +“.

Пример за сътрудничество с обща цел опазване на културно-историческото наследство е изданието „Щурмовите команди в Българската армия през Първата световна война: Създаване, въоръжение и снаряжение“ (2019) с автор Симеон Цветков, уредник от Регионалния исторически музей.

Последното издание в тази поредица, излязло през 2019 г. чрез издателство „Народна библиотека „Петко Р. Славейков“, е „Ние, ловците: Нещо като разкази или по-скоро случки от живота на търновските ловци и рибари“ с автор журналистката Милка Денева.

В поредицата „Научни сборници“ са включени сборниците с доклади от националната научна конференция с международно участие „Библиотеки – четене – комуникации“. В периода 2002–2013 г. библиотеката е неизменен и авторитетен съорганизатор заедно с катедра „Библиотекознание и масови комуникации“ при ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“ на Националната научна конференция „Библиотеки – четене – комуникации“. На 28–29.IX.2002 г. се провежда първата научна конференция. В нея участват висококвалифицирани специалисти в областта на библиотечното дело, комуникациите и образованието, а докладите се публикуват в сборници, които се използват и като учебни помагала от студентите. От 2009 г. научната конференция има и

международно участие. През ноември 2011 г. се провежда Десетата национална научна конференция с международно участие, чиято тема е „Дигиталните колекции и способите за достъп на потребителите“. Смятам, че няма да звучи пристрастно, ако цитирам някои от коментарите в изследването на Николай Поппетров относно приносите на великотърновската научна конференция. Прегледът, обобщенията и изводите на изследователя са обективни и достоверни, а на места – с право критични. Подкрепям мнението на автора: „Като научен форум „Библиотеки – четене – комуникации“ се отличава с дух на академичност и на политическа неутралност“, както и това, че издаваните от конференцията сборници „с известна условност“ може да се разглеждат като вид годишници или трудове, в които се разискват важни проблеми от библиотекознанието, библиографознанието, книгознанието, литературната история и др.“ (Poppetrov, 2010).

Интересът към сборниците и тяхното съдържание е голям. Те се ползват от научните библиотековедски среди, от студенти от професионалните библиотечни среди и от други лица, интересуващи се от темите библиотеки, четене и комуникации.

Последната поредица издания на Народна библиотека „Петко Р. Славейков“, но не по-малко важна за издателската ни дейност, е поредицата „Юбилейни вестници“, които са издавани във връзка със знакови годишнини – на патрона на библиотеката, на писатели или важни исторически събития. Това са вестниците „Гайда“ (175 години от рождението на Петко Славейков), „Земята на българите“ (100 години от рождението на Ангел Каралийчев) и „Независима България“ (съответно 95 и 100 години от обявяването на държавния акт). В поредицата са включени и 12 единични листа, които са издания на библиотечното издателство.

Настоящият тематичен и хронологичен преглед на издателската дейност на Народна библиотека „Петко Р. Славейков“ показва как се развиват и обогатяват идеите, как нарастват спектърът на библиотечните изследвания и желанието ни да работим, за да бъдем полезни на своите читатели.

БЕЛЕЖКИ

[1] „Устав на дружеството „Развитие“ при Публичната Библиотека в г. В. Търново. Търново“ и „Правилник за вътрешния ред на Дружество „Развитие“ при Публичната библиотека в гр. Велико Търново“, отпечатани през 1889 г., са издания, основополагащи за библиотека като институция.

ЛИТЕРАТУРА

Иванова, Калина. (2014). *История и съвременност на великотърновската народна библиотека „Петко Р. Славейков“: Монография*. В. Търново: Народна библиотека „Петко Р. Славейков“, 320 с., с ил., факс., сн. + 1 CD.

Москов, Моско. (1922). *Библиотечно дело*. Търново.

Москов, М. (1923). *Упътване за уредба на училищна или читалищна библиотека. Търново, скоропеч*. Ново време, 16 с.
Крусев, Пенчо. (1942). *Първи годишник на библиотеката във Велико Търново: Отчет за 1941 г.: История на библиотеката 1922–1942 г.* В. Търново: Народна библиотека „Петко Р. Славейков, 70 с.
125 години *Народна библиотека „Петко Р. Славейков“: Библиография*. (2015). Предг. Калина Иванова, ред. Иван Александров, съст. Анастасия Радева, Силвия Славчева, Илиана Симеонова. В. Търново: Народна библиотека „П. Р. Славейков“, 184 с.
Александров, Иван. (2010). Изданията на Народна библиотека „Петко Славейков“ – хронологичен преглед и тематични аспекти. – В: *Култура и памет: 120 г. от създаването на НБ „П. Р. Славейков“* – В. Търново. В. Търново, с. 61–72.
Радева, Живка. (2007). *Емилиян Станев [1907–2007]: Биобиблиография.* Съст. Живка Радева, ред. Радка Пенчева. В. Търново: Народна библиотека „Петко Р. Славейков“, Къща музей „Емилиян Станев“, 388 с., с ил.
Иванова, Калина и др. (2013). *От първите стъпки до днес: Хроника на Народна библиотека „П. Р. Славейков“ – Велико Търново*. В. Търново: Народна библиотека „Петко Р. Славейков“, 239 с.
Иванова, Калина. (2015). *За духовността във Великотърновския регион: Опит за историографско изследване на културно-просветната дейност*. Рец. Иван Александров, ред. Иванка Янкова. В. Търново: Народна библиотека „Петко Р. Славейков“, 304 с., с 8 л. цв. ил.
Иванова, Калина. (2014). *История и съвременност на великотърновската Народна библиотека „Петко Р. Славейков“: Монография.* В. Търново: Народна библиотека „Петко Р. Славейков“, 320 с., с ил., факс., сн. + 1 CD.
Александров, Иван и др. (2016). *Книги, духовност, култура: Юбилеен сборник с научни и научно-популярни статии и интервюта на д-р Иван Александров*. Съст. Калина Иванова, Анастасия Радева, Силвия Славчева, Илиана Цветанова. В. Търново: Народна библиотека „Петко Р. Славейков“, 280 с., с портр., цв. ил.
***Предания** и легенди: Велико Търново, Арбанаси, Лясковец, Горна Оряховица, Павликени*. (2019). Съст. Анастасия Радева, Илиана Тодорова. Ред. Иван Александров. Ил. Дешка Денева, увод Анчо Калоянов. В. Търново: Народна библиотека „Петко Р. Славейков“, 108 с., с ил.
Берон, Васил. (2004). *Археологически и исторически изследвания*. Съст. Живка Радева, ред. Ния Радева. В. Търново: Абагар, Народна библиотека „Петко Р. Славейков“, 384 с.
Москов, Моско. (2009). *Избрани страници за Великотърновския край*. Съст. Иван Александров. В. Търново: Абагар, 232 с.
Каралийчев, Ангел. (2012). *Приказки*. Съст. и ред. Иван Александров. В. Търново: Народна библиотека „Петко Р. Славейков“, 204 с.
***Матей Преображенски.** Приказки или нравоучителни примери за всеки, който желае да стане добър.* (2018). Съст. Иван Александров, ил. Никола Хаджитанев, ред. Ния Радева, послеслов Анастасия Симеонова. В. Търново: Народна библиотека „Петко Р. Славейков“, 64 с., с ил.

Калчев, Цоньо. (2020). *Пей ми, славею чудесни: Юбилейно издание по повод 150 години от рождението на поета*. Съст. Петър Стефанов, ил. Дешка Денева, ред. Иван Александров, Калина Иванова, Вехбие Балиева, Ваня Йорданова, техн. сътр. Марина Стойкова. В. Търново: Народна библиотека „Петко Р. Славейков“, 148 с., с ил., портр.

Владикин, Любомир. (2020). *Царевград Търнов: Пътни карти, легенди и видения*. Предговор Иван Александров, послеслов и речник Ния Радева, сн. и граф. Дешка Денева, Калоян Здравков, Иван Бочев, Сашо Филев. Пловдив: Хермес, 302 с.

Поппетров, Николай. (2010). Библиотеки, четене, комуникации: Тематични акценти, изследователски подходи. Приносите на великотърновския научен форум. – В: *Библиотеки*, четене, комуникации: Осма национална научна конференция, 17–18 ноември 2009 г. В. Търново, с. 93–100.

REFERENCE

Ivanova, Kalina. (2014). *Istoriya i sŭvremennost na velikotŭrnovskata narodna biblioteka "Petko R. Slaveĭkov": Monografiya*. V. Tŭrnovo: Narodna biblioteka "Petko R. Slaveĭkov", 320 s., s il., faks., sn. + 1 CD.

Moskov, Mosko. (1922). *Bibliotechno delo*. Tarnovo.

Moskov, M. (1923). *Upŭtvane za uredba na uchilishtna ili chitalishtna biblioteka. Tarnovo, skoropech*. Novo vreme, 16 s.

Krusev, Pencho. (1942). *Parvi godishnik na bibliotekata vav Veliko Tarnovo: Otchet za 1941 g.: Istoria na bibliotekata 1922–1942 g*. V. Tarnovo: Narodna biblioteka "Petko R. Slaveykov", 70 s.

125 godini *Narodna biblioteka "Petko R. Slaveykov": Bibliografia*. (2015). Predgovor Kalina Ivanova, red. Ivan Aleksandrov, sŭst. Anastasia Radeva, Silvia Slavcheva, Iliana Simeonova. V. Tarnovo: Narodna biblioteka "Petko R. Slaveykov", 184 s.

Aleksandrov, Ivan. (2010). Izdaniyata na Narodna biblioteka "Petko Slaveĭkov" – khronologichen pregled i tematichni aspekti. – V: *Kultura i pamet: 120 g. ot sŭzdavaneto na NB „P. R. Slaveĭkov" – V. Tŭrnovo*. V. Tŭrnovo, s. 61–72.

Radeva, Zhivka. (2007). *Emiliyan Stanev [1907–2007]: Biobibliografiya*. Sŭst. Zhivka Radeva, red. Radka Pencheva. V. Tarnovo: Narodna biblioteka "Petko R. Slaveykov", Kashta muzey "Emiliyan Stanev", 388 s., s il.

Ivanova, Kalina i dr. (2013). *Ot pŭrvite stŭpki do dnes: Khronika na Narodna biblioteka "P. R. Slaveĭkov" – Veliko Tŭrnovo*. V. Tŭrnovo: Narodna biblioteka "Petko R. Slaveĭkov", 239 s.

Ivanova, Kalina Yordanova. (2015). *Za duhovnostta vav Velikotarnovskia region: Opit za istoriografsko izsledvane na kulturno-prosvetnata deyno*st. Rets. Ivan Aleksandrov, red. Ivanka Yankova. V. Tarnovo: Narodna biblioteka "Petko R. Slaveykov", 304 s., s 8 l. tsv. il.

Ivanova, Kalina. (2014). *Istoriya i savremennost na velikotarnovskata narodna biblioteka "Petko R. Slaveykov": Monografiya.* V. Tarnovo: Narodna biblioteka "Petko R. Slaveykov", 320 s., s il., faks., sn. + 1 CD.

Aleksandrov, Ivan i dr. (2016). *Knigi, dukhovnost, kultura: Yubileen sbornik s nauchni i nauchno-populyarni statii i intervyuta na d-r Ivan Aleksandrov*. Sŭst.

Kalina Ivanova, Anastasiya Radeva, Silviya Slavcheva, Iliana Todorova. V. Tŭrnovo: Narodna biblioteka “Petko R. Slaveĭkov”, 280 s., s portr., tsv. il.
***Predaniya** i legendi: Veliko Tŭrnovo, Arbanasi, Lyaskovets, Gorna Oryakhovitsa, Pavlikeni.* (2019). Sŭst. Anastasiya Radeva, Iliana Todorova, red. Ivan Aleksandrov, il. Deshka Deneva, uvod Ancho Kaloyanov. V. Tŭrnovo: Narodna biblioteka “Petko R. Slaveĭkov”, 108 s., s il.
Beron, Vasil. (2004). *Arheologicheski i istoricheski izsledvania.* Sŭst. Zhivka Radeva, red. Niya Radeva. V. Tarnovo: Abagar, Narodna biblioteka “Petko R. Slaveykov”, 384 s.
Moskov, Mosko. (2009). *Izbrani stranitsi za Velikotarnovskia kray*. Sŭst. Ivan Aleksandrov. V. Tarnovo: Abagar, 232 s.
Karaliĭchev, Angel. (2012). *Prikazki. Sŭst. i red. Ivan Aleksandrov*. V. Tŭrnovo: Narodna biblioteka “Petko R. Slaveĭkov”, 204 s.
***Mateĭ Preobrazhenski.** Prikazki ili nravouchitelni primeri za vseki, koĭto zhelae da stane dobŭr.* (2018). Sŭst. Ivan Aleksandrov, il. Nikola Khadzhitanev, red. Niya Radeva, posleslov Anastasiya Simeonova. V. Tŭrnovo: Narodna biblioteka “Petko R. Slaveĭkov”, 64 s., s il.
Kalchev, Tsonyo. (2020). *Peĭ mi, slaveyu chudesni: Yubileĭno izdanie po povod 150 godini ot rozhdenieto na poeta.* Sŭst. Petŭr Stefanov, il. Deshka Deneva, red. Ivan Aleksandrov, Kalina Ivanova, Vekhbie Balieva, Vanya Ĭordanova, tekh. sŭtr. Marina Stoĭkova. V. Tŭrnovo: Narodna biblioteka “Petko R. Slaveĭkov”,148 s., s il., portr.
Vladikin, Lyubomir. (2020). *Tsarevgrad Tŭrnov: Pŭtni karti, legendi i videniya*. Predovor Ivan Aleksandrov, posleslov i rechnik Niya Radeva, sn. i graf. Deshka Deneva, Kaloyan Zdravkov, Ivan Bochev, Sasho Filev. Plovdiv: Khermes, 2020. 302 s.
Poppetrov, Nikolai. (2010). Biblioteki, chetene, komunikatsii: Tematichni aktsenti, izsledovatelski podhodi. Prinosite na velikotarnovskiya nauchen forum. – V*: Biblioteki, chetene, komunikatsii: Osma natsionalna nauchna konferenciya*, 17–18 noemvri 2009 g. V. Tarnovo.

THE PUBLISHING ACTIVITY OF THE NARODNA BIBLIOTEKA “PETKO R. SLAVEYKOV” – VELIKO TARNOVO FROM ITS ESTABLISHMENT UNTIL TODAY

Abstract: *An overview of the publishing activity of the Petko R. Slaveykov National Library – Veliko Tarnovo from 1889 to the present day has been made. In the period 1889–1922 there is no information about the publishing activity of the library except the first normative documents for organization and management of the first public library in Veliko Tarnovo, the period from 1922 to 1942 is also very limited in the publishing activity. The planned publishing activity of the library is carried out from the end of the 50s to the 80s of the XX century.*
The most active publishing activity has been carried out since the beginning of the XXI century and above all with the registration of the publishing house Narodna biblioteka “P. R. Slaveykov” – Veliko Tarnovo in 2007. For a period of 13 years the library publishes 52 books in various genres such as local history

editions, monographs, collections of reports from scientific conferences, poetry collections, children's editions, anniversary newspapers, etc.
In 2020, during the COVID pandemic, the library published 3 books and two new titles "The Municipality of Tarnovo 1763–1878" and "Veliko Tarnovo Journalism 1878–2020"are to be printed, again with the sign of the Narodna biblioteka "P. R. Slaveykov"– Veliko Tarnovo.

Keywords: *Narodna biblioteka P. R. Slaveykov; publishing bibliographic editions; leaflets; jubilee collections; collections with local history content; jubilee newspapers*

Assoc. Prof. Kalina Ivanova, PhD
Regional Public Library "Petko R. Slaveykov"
Veliko Tarnovo, 5000, 2, Ivanka Boteva str.
E-mail: director@libraryvt.com; kdemireva@mail.bg

ТЕОРЕТИЧНИ АСПЕКТИ
THEORETICAL ASPECTS

БЪЛГАРСКИ И УКРАИНСКИ ПОЕТИЧЕСКИ АВАНГАРДИ: СЪПОСТАВИТЕЛНИ ПРОЧИТИ

Мая Горчева
Университет по библиотекознание и информационни технологии

Резюме: *Предмет на изследването са публикуваните през 2018 г. антологии билингви „Български поетически авангард“ (съст. М. Неделчев, Е. Трайкова, М. Иванова-Гиргинова) и „Украински поетически авангард“ (съст. О. Коцарев, О. Сливински, Ю. Стахивска). Цел на работата е да се даде обща характеристика на подбора и структурирането на двете антологии, които очертават направления в авангарда и представят автори и текстове. И двете антологии стъпват върху вече утвърдени литературноисторически схеми, като антологията „Български поетически авангард“ ги разширява и дори опровергава.*

Ключови думи: *антология; поетически авангард; български поетически авангард; украински поетически авангард; сравнително литературознание; междутекстовост*

През последните десетилетия се наблюдава подчертан изследователски интерес към проявите на авангарда в модерната българска култура, синхронни с общоевропейския естетически процес. С възстановяването на този пласт от културното наследство стават видими точките на засрещане на национално специфичното с общоевропейските тенденции. Поредна стъпка в инвентаризирането на културните явления и осмислянето на процесите е появата през есента на 2018 г. на антологиите билингви „Български поетически авангард“ със съставители М. Неделчев, Е. Трайкова, М. Иванова-Гиргинова и увод от М. Неделчев (Nedelchev, Traykova and Ivanova-Girginova, 2018) и „Украински поетически авангард“, под съставителството на О. Коцарев, О. Сливински, Ю. Стахивска (Kotsarev, Slivinski and Stahivska, 2018). Те увенчават изследователски проект, в който обединяват усилията си български изследователи от Института за литература при БАН, преподаватели от СУ „Св. Климент Охридски“ и НБУ, а от украинска страна – университетски преподаватели и преводачи. Антологиите излизат в ограничен тираж, предназначен за разпространение в институции и университетски библиотеки. Паралелното представяне на двете национални интерпретации на авангардисткия бум в

периода след Първата световна война показва разностранността на явлението, а в теоретичен план проблематизира отношението между културен център и периферия.

Първата цел на изложението ни е да се даде обща характеристика на подбора и структурирането на двете антологии, които очертават направления в авангарда и представят автори и текстове, като възпроизвеждат вече утвърдени литературноисторически схеми, но и ги разширяват и дори опровергават. В украинската литературна наука през последните десетилетия е натрупана доста богата библиография, подготвени са преиздания на отделни автори (срв. скорошната антология на украинската авангардна поезия „Українська авангардна поезія (1910–1930-ті роки) (1910–1930 година)“. Съст. О. Коцарев, Ю. Стахивска. Киев: Смолоскип (O. Kotsarev, Yu. Stahivska, 2014). Интерес буди подходът на съставителите на българската антология, които разширяват познатото поле от предходната „Антология“, съставена от Иван Сарандев (Sarandev, 2001), и освен това задават нова концептуална рамка: за да изтъкнат силното присъствие на авангарда в българската традиция, към авангардната линия те са включили и стихове на неавангардни автори, които са извън полето на естетическия експеримент, но носят следи от актуалните авангардистки тенденции.

Според стандартните литературноисторически разкази за българския литературен авангард в очи се хвърля липсата на представени интегрално емблематични творби: включени са само фрагменти от „Хулигански елегии“ на Николай Марангозов (1923) – и то по преработен вариант от „личната антология на автора“ „Годишни кръгове“ от 1948 г., от „Септември“ на Гео Милев (1924), от „Арена“ на Ламар (1922). Предизвикателството към традиционната картина на българския авангард, както и към очакването за представяне посредством затворените монолитни цялости на отделни творби, отваря нови перспективи и има една неочаквана „печалба“: така в тази картина се включват нови авторски имена и текстове. В този широк обхват на авангардистки мотиви и тенденции антологията връща в актуалните днес прочити редица творби и откроява избледнели генеалогични или тематични линии на сродство. Най-очевидно такава „печалба“ за националната литературна памет е възстановяването на лявата пролетарска линия, заявила себе си в издания като „Новис“ и други параанархистични и левичарски младежки издания. Вдъхновени от Гео Милев и неговото списание „Пламък“, те не толкова показват принадлежност към по-късните разклонения на авангарда, в частност към конструктивизма, колкото се стремят към модерен изказ, отразяващ журнализма и медийната динамика на съвременността. В антологията намират място почти непознатите представители на лявото поколение Лалю Рогачев или Владимир Русалиев, както многобройни сътрудници на модернистични издания като сп. „Наши дни“ или сп. „Хиперион“. Място в антологията намират също автори от третата годишнина на „Везни“ (Боян

Дановски) и от „Пламък“ (Георги Шайтов/Шейтанов, Марко Бунин, Ясен Валковски, Николай Хрелков, Матвей Босяка (псевд. на Матвей Вълев), Христо Ясенов) или появяващия се и в двете издания Ламар.

Друг важен принос на антологиите е „осветяването“ на кръга, наречен „тунджански“ или „ямболски“ авангард: групата гимназисти, обединени от амбицията да творят ново изкуство, и създали най-компактния издателски продукт на българския авангард – в. Crescendo: Кирил Кръстев, Теодор Драганов, Тодор Чакърмов, но и Петър Спасов и Лео Коен. Особено внимание към този кръг личи и в „Антология Българския литературен авангард“ от 2001 г., чийто съставител Иван Сарандев е също родом от гр. Ямбол (Sarandev, 2001).

Антологията на българския поетически авангард очертава познатите направления експресионизъм, сюрреализъм, имажинизъм, футуризъм, дадаизъм, диаболизъм, конструктивизъм, но към тях добавя нови, като мистико-религиозен авангард и митофолклорен авангард. За да проследят авангардистките проявления в българската традиция, съставителите издирват отделни мотиви или похвати при автори и текстове, които литературната история поставя извън естетическия авангард. Авангардистката тенденция се разбира като стил и светоусещане или като тематично сродство, затова може да се обобщи, че избраната концептуална рамка на антологията прераства в модел и предписание за четене, благодарение на което се задават нов прочит и актуализиране на рецепцията на добре познати автори и текстове. Така към мощната авангардистка линия са привлечени отделни творби на Елисавета Багряна или творчеството на Асен Разцветников от 30-те години на XX век.

Въоръжени с този нов тематичен ключ, съставителите допринасят за разширяването на кръга автори, отбелязвани в литературната история на авангарда, като на първо място открояват сюрреализма в поезията на Яна Язова, представена с три стихотворения: „Голямата песен“, „Бунт“, „И во веки веков“, включени в раздела „Сюрреализъм“, или в поемата „Бурени“ на Александър Балабанов.

Втората цел на предложеното тук изследване е да очертае характерни черти на двете национални традиции, да открои спецификата им и да потърси точки на засрещане. Докато за съставителите на българската антология към полето на авангарда се отнасят не само строго естетически явления със специфични изразни средства и съпътстващи ги жестове на радикалност, то в представянето на украинския авангард прави впечатление придържането към строгите жанрово-стилистични рамки на направлението. При едно успоредяване на двете традиции и разпределението им по направления се открояват както приликите в следването на единната им схема, така и националните предпочитания или разликите. В таблицата по-долу тези направления са дадени с поредния си номер в съдържанието, който отговаря на степента на разпространение в съответната традиция. Обособени са и специфичните за всяка национална традиция направления

и поредното им място говори за степента на разпространението им (таблица 1).

Таблица 1. Съпоставително разглеждане на направленията в българския и в украинския поетически авангард

	Български поетически авангард	Украински поетически авангард
Общи направления	1. Експресионизъм 2. Сюрреализъм 4. Футуризъм 5. Дадаизъм 7. Конструктивизъм	1. Футуризъм 2. Конструктивизъм 4. Експресионизъм 5. Дадаизъм 6. Сюрреализъм
Специфични направления	3. Имажинизъм 6. Диаболизъм 8. Мистико-религиозен авангард[1] 9. Мито-фолклорен авангард	3. Сциентизъм

Украинското родословие на авангарда изглежда по-стегнато, плътно следващо установените подразделения. Тази формално-жанрова изрядност говори за по-висока литературна саморефлексия и дисциплинираност. Своеобразно тяхно продължение и потвърждение е съществуването в лириката на тематична линия на Ars poetica (Поетическото изкуство), макар че според подривния код на авангарда често пъти тази рефлексия и саморефлексия кулминират в отричане от поетическото и зачеркване на всякаква естетическа стойност. За авангарда естетическото е категория под въпрос, която съществува чрез самото си отричане. С манифести авангардистите предлагат свои уникални направления, като кверофутуризъм („Кверофутуризъм“, Михайл Семенко) и спирализъм, или конструктивен динамизъм („Прокламация на авангарда“, подписана от десет автори, Kotsarev, Slivinski and Stahivska, 2018 : 193–215). Художествените текстове са неразличими от прокламацията на естетическа революция; поезията свидетелства за колективния живот на естетическата група (срв. „Среща на междинната гара“). Украинските авангардисти се обръщат към националната литературна традиция и призовават имената на Гогол или Шевченко, понякога с подигравателно фамилиарничене в авангардистко-дадаистични гримаси, но и със съзнание за тежестта и авторитета на тази традиция.

За да подчертае рефлексивната природа на естетическото новаторство, и българската антология завършва с раздел, в който са представени манифести и есета на Константин Гълъбов, Д. Б. Митов, Тодор Чакърмов, Боян Дановски, Сирак Скитник, Спиридон Казанджиев, Ламар и Александър Обретенов, с по два текста – Гео Милев и Чавдар Мутафов, и с

три – Кирил Кръстев. Един от знаковите текстове е стихотворението прокламация „Български аероплан“ от Томазо Маринети, затова, макар че е преводен текст, то също фигурира сред българските авангардистки манифести. Колкото до обръщането към националната литературна традиция, българските авангардисти отиват оттатък литературното родословие и разравят фолклорното наследство, желаейки да го съживят в актуалния естетически контекст (такъв е проектът за цикъл миниатюри по народни песни „Иконите спят“ от Гео Милев).

Макар и българската, и украинската култура да се изживяват като „малки“, търсещи самоопределение спрямо „големите“ културни центрове, разликите в социално-икономическия или политическия контекст са несъизмерими. Като част от съветската държава, от началото на 20-те години Украйна е територия на ускорена индустриализация, с нов „машинен бит“, неслучайно в „Прокламация на авангарда“ е наречена „съветска Америка“. Поетическата рефлексия е неотделима от модерната техническа самопредстава, както в индустриализирания образ на „Завод „Мих. Семенко“, стихотворение от Михайл Семенко. Лица и обекти на поезията са електростанцията или Днипрелстан. Така непосредствено от обкръжението в поезията преливат и мотивите за съвременната наука, от хормоналната терапия до астрофизиката.

Връзката на българския авангард с неговото историческо обкръжение е силно подчертана, но тя минава през политическото. Най-радикалните естетически проекти избликват като реакция срещу политическото насилие в страната през 1923–1925 г. Гневът и болката в „Септември“ на Гео Милев или „Пролетен вятър“ на Никола Фурнаджиев са обърнати към конкретни политически сили. В антологията е включен и откъс от „Куршумено кладенче“ от Ангел Каралийчев. Творбата, определяна жанрово като лиризирана проза, е отнесена към поетичното по силата на внушението и спонтанната реакция. Политическото влиза и в конкретните човешки биографии на творците и предрешава трагичната участ на Гео Милев.

Съдбата на украинските авангардисти също се оказва преплетена с политическата и идеологическа конюнктура. Макар че с порива за обновяване на изкуството те посрещат възторжено новия болшевишки режим, животът им е злокобно пресечен. Михайл Семенко, водеща фигура в украинския футуризъм, изчезва по времето на сталинските процеси и чистки от 1937 г. Такава е крайната дата и в други биографични траектории. Литературата, дори в най-радикалните си самонадеяни проекти, остава прикована към своето социално-политическо време.

В завършек предлагаме съпоставително разглеждане въз основа на общи мотиви в творби от българската и украинската антология, към което са привлечени и автори и текстове извън подборката в антологиите. Такъв характерен образ е циркът като метафора за изнасянето на сблъсъците в колективния живот на сцената или арената. Едноименната концептуална стихосбирка „Арена“ на Ламар (1922), заредена с публицистична реторика,

се пресреща с „Карнавал“ на Лео Коен. В паралел с българските автори украинските вграждат мотива в изживяването на катастрофичния свят: при Раиса Троянкер, „Спомен“, Гео Коляда, „Поема за това как да станете красив, да имате успех сред жените и да бъдете щастлив“. Микола (Ник) Бежан посвещава на тази циркова метафорика своята „Елегия на атракционите“.

Друг емблематичен образ, знак за модерната градска култура и за изложеното на показ колективно битие, са витрините. Той е в основата на едно от най-силните български авангардистки есета: „Витрините“ от Кирил Кръстев (Nedelchev, Traykova and Ivanova-Girginova, 2018 : 244–246). Образа показва в различни вариации в свои разкази и Николай Райнов, срв. едноименния разказ от сборника „Счупени стъкла“. От страна на украинските автори към образа се насочва сюрреалистът Богдан Игор Антонич, срв. „Поема за витрините“, цикъл „Витражи и пейзажи“ (Kotsarev, Slivinski and Stahivska, 2018 : 277–281).

От тази гледна точка на сравнителното разглеждане се откроява наднационалното своеобразие на авангарда, но също се задълбочава разбирането за националната традиция. С ограничения си тираж антологиите влизат именно в академичните центрове, особено полезни за обучението на българисти и украинисти съответно в украинска и в българска среда. Но освен това те имат ресурс и да станат по-масова книга и да се четат като самостойни антологични книги, дори извън хронологичните рамки, тъй като представят две поетически традиции, необичайно сближени и раздвижени от междутекстовия прочит.

БЕЛЕЖКИ

[1] За обособяването на това направление в разбирането на българския литературен авангард принос има разработването на темата за мистико-религиозните мотиви в българската литература в литературната критика. Тук трябва да се посочи изрично обзорното изследване на Цветана Георгиева „Unio Mystica и българският символизъм“, София: За буквите – О писменехь, 2008.

ЛИТЕРАТУРА

Неделчев, М., Е. Трайкова, М. Иванова-Гиргинова (2018). *Български поетически авангард. Антология*. Прев. Надия Мискив, Олга Сорока, Остап Сливински. София: Боян Пенев. 552 с. ISBN 978-619-7372-08-3.

Коцарев, О., О. Сливински, Ю. Стахивска (2018). *Украински поетически авангард. Антология*. Прев. Албена Стаменова, Владимир Колев, Райна Камберова. София: Боян Пенев. 436 с. ISBN 978-619-7372-08-3.

Коцарев, О., Ю. Стахивска (2014) *Українська авангардна поезія (1910–1930-ті роки)*. Киев: Смолоскип, 2014. 816 с. ISBN 978-966-2164-71-8.

Сарандев, И. (2001). *Български литературен авангард. Антология*. София: Наука и изкуство. 376 с. ISBN 954-02-0268-X.

REFERENCES
Nedelchev, M., E. Traykova, M. Ivanova-Gerginova (2018). *Balgarski poeticheski avangard. Antologiya*. Prev. Nadiya Miskiv, Olga Soroka, Ostap Slivinski. Sofiya: Boyan Penev. 552 s. ISBN 978-619-7372-08-3.
Kotsarev, O., O. Slivinski, Yu. Stahivska (2018). *Ukrainski poeticheski avangard. Antologiya*. Prev. Albena Stamenova, Vladimir Kolev, Rayna Kamberova. Sofiya: Boyan Penev. 436 s. ISBN 978-619-7372-08-3.
Kotsarev, O., Yu. Stahivska (2014). *Ukraïnsyka avangardna poeziya (1910–1930-ti roki)*. Kiev: Smoloskip, 2014. 816 s. ISBN 978-966-2164-71-8.
Sarandev, I. (2001). *Balgarski literaturen avangard. Antologiya*. Sofiya: Nauka i izkustvo. 376 s. ISBN 954-02-0268-X.

BULGARIAN AND UKRANIAN POETICAL AVANT-GARDE: COMPARATIVE READINGS

Abstract: *The research is focused on two bilingual anthologies published in 2018: Anthology of Bugarian avant-gard Poetry (ed. M. Nedelchev, E. Traykova, M. Ivanova-Guirguinova) and Ukrainian Avant-Garde Poetry (ed. O. Kotcarev, O. Slivinski, J. Stahivska). The goal of the research is to outline the principles of selection and arrangement of texts in both anthologies. Both collections are based on already established schemes of literary history, however the list of main authors and texts is expanded and even refuted as for the Bulgarian anthology.*

Keywords: *anthology; Bulgarian poetry; Ukrainian poetry; comparative literature; intertextuality*

Assoc. Prof. Maya Gorcheva, PhD
University of Library Studies and Information Technologies
119, Tsarigradsko shose Blvd.
1784 Sofia
E-mail: mayagorcheva@abv.bg

НОВИ ПОДХОДИ И ИНОВАЦИИ
NEW APPROACHES AND INNOVATIONS

АВТОМАТИЧЕН МОРФОЛОГИЧЕН АНАЛИЗ. ЕЛЕКТРОНЕН МОРФОЛОГИЧЕН РЕЧНИК

Елисавета Балабанова
Университет по библиотекознание и информационни технолигии

Резюме: *Накратко е представен въпросът за автоматичния морфологичен анализ. Разгледани са въпросите за това какво представлява морфологията и кои са основните операции в нея, както и какво представлява морфологичният речник в своя електронен вариант. Описано е как електронният морфологичен речник се използва в процеса на автоматичния морфологичен анализ. Описана е същността на автоматичния морфологичен анализ, както и най-често срещаните проблеми при неговото извършване. Накратко са представени процесите по лематизация и нормализация на текста.*

Ключови думи: *автоматичен морфологичен анализ; електронен морфологичен речник; лематизация и нормализация*

В тази статия е представен процесът по извършване на автоматичен морфологичен анализ. Автоматичният морфологичен анализ е една от първите стъпки в обработката на естествен език. Обработката на естествен език е част от научно-приложната област на изкуствения интелект, като специално в областта на книгоиздаването може да кажем, че технологиите на обработка на естествен език успешно се прилагат при редица практически операции, като програмите за правописна корекция, използването на всякакви видове електронни справочници и електронни речници, създаване на XML/HTML бази данни с продукцията на дадено издателство и др.

Морфология. Основни единици

Морфологията изучава правилата за образуване на думите и свързаните с различните форми на думата граматични значения.

Правилата за образуване на думите са езиково специфични. Построяването на нови думи в съответния език става с помощта на формообразуващите морфеми.

Морфемата е най-малката съставка на думата, която носи значение.

Пример: за - мин - ава - х - м - е
коренът **мин**- носи основното значение (срв. **мин**-а-ва-м, из-**мин**-ат)
представката *за*- модифицира значението (ср. *от*-минавам)
-х- променя глаголното време (срв. заминава*Х*ме и заминаваме).

Морфемите биват следните видове:

- *корен* – главната морфема; носи основното значение;
  Пример:
  корен *тек (кореновата гласна може да варира)
  ТЕК-а – глагол, сег. вр., несв. вид, 1 л. ед.ч.
  из - ТИЧ - ам – глагол, сег. вр., несв. вид, 1 л., ед.ч.
  раз - ТОЧ - в- ам – глагол, сег. вр., несв. вид, 1 л. ед.ч.
  ТОК – съществително, м.р., ед.ч.

- *представка* – морфема, която стои пред корена или пред друга представка;
  Пример:
  ПРИ-рода, ЗА-минавахме, РАЗ-ПРО-странявам

- *наставка* – морфема, която стои след корена или след други наставки;
  Пример:
  вод-ЕН

- *окончание* – морфема, която стои в края на думата и променя нейната форма.
  Примери:
  шофьор-И
  няколко стол-А

Морфологична категория система от противопоставени един на друг редове словоформи с еднородно съдържание.

Пример:
Морфологичната категория *род* в българския език се състои от три члена.

мъжки, женски, среден

хубав хубава хубаво

Морфологичната категория *число* в българския език се състои от два члена.

единствено, множествено

хубав, -а, -о; хубави

Отделните словоформи в даден лексикален ред на една морфологична категория се различават единствено по отношение на съответната си граматична характеристика.

Традиционно (тъй като езикознанието е доста стара наука) морфологията групира думите в няколко основни категории, наречени части на речта. В различните езици обемът и броят на морфологичните категории варират. В българския език частите на речта са десет: глагол, съществително име, прилагателно име, числително име, местоимение, наречие, междуметие, съюз, предлог, частица.

Основни операции в морфологията

В морфологията протичат две основни операции: словообразуване и формообразуване.

При *словообразуването* от една дума чрез добавяне на словообразуващи морфеми се образува/т нова дума/и. Изходната дума и новообразуваната се различават както по своето лексикално, така и по своето граматично значение.

Пример:
пиша -> писа-тел, раз-пис-ка, на-/пре-пиша

За разлика от словообразуването, при *формообразуването* от една дума чрез добавяне на формообразуващи морфеми се получава нова форма на същата дума. Двете думи имат едно и също лексикално значение, но тяхното граматично значение се различава.

Примери:
стол – столА
капя – капНА

За да изясним какви са процесите, извършвани при автоматичния морфологичен анализ, е необходимо да дефинираме какво представлява думата – както с оглед на традиционните дялове на езикознанието (лексикологията и лексикографията), така и с оглед на автоматичната обработка на езика.

Ортографската дума е последователност от букви между два интервала.

Лексемата е думата с всички свои граматични форми и значения.
Пример:

лексема: обичам
форми: обичам
обичаш
обичаме
ще обичам(е), щях(ме) да обичам(е), обичах, съм обичал и др.

В процеса на чънкиране при автоматичната обработка на езика се маркират първоначално границите на ортографските думи и на фразите. След това, в етапа на автоматичния морфологичен анализ, се пристъпва към определяне на границите на лексемите и свързването на дадена лексема със съответната нейна форма в даденото срещане в текста. За целта при последната операция (ако не се използват статистически методи) се използва електронен морфологичен речник.

Морфологичен речник

За да обясним същността на автоматичния морфологичен анализ (в чиято основа често е морфологичният речник), е необходимо да посочим какво представлява морфологичният речник.

Морфологичният речник в своя книжен вариант е представителна съвкупност от лексемите (основните форми на думите) на даден език, придружени с техните граматични характеристики. В морфологичния речник няма: тълкуване на думата, стилистични бележки, дефиниции, примери и друга лексикографска информация, която обикновено се дава в тълковните и в двуезичните речници.

В най-опростената си форма традиционният морфологичен речник е списък от думи с прикрепени към тях таблици, които оформят модела за формообразуването на всяка единица.

Компютърен морфологичен речник
Предназначенията на компютърния морфологичен речник са:

- за крайния потребител, т.е. за пряко ползване – дава бързо богата гама от справки върху морфологичните характеристики и формите на дадена лексема;
- като част от компютърна система, скрит за потребителя – тогава изпълнява същинската си роля – да установява връзките между формите на дадена дума, които се срещат в даден текст, и нейната основна форма, т.е. прави връзката *словоформа – лексема*.

Пример:
Лесно можем да изведем формата за 3 л. ед.ч. на глаголите в английския език от тяхната основна форма (*brings* < *bring*), но не така стои въпросът с формата за минало свършено време (т.нар. на английски past participle) – в този случай връзката не е така явна (*brought* < *bring* ?).

По същия начин стои и въпросът с извеждането на формата за множествено число на някои съществителни за мъжки род в българския език, където се наблюдава палатализация на съгласната в окончанието (*съпрузи* < *съпруг*), или пък на формата за миналото свършено деятелно причастие от глагол от свършен вид в минало свършено време (*отишъл* < *отидох*).

Двете роли на компютърния морфологичен речник определят и неговото приложение.

Приложения на компютърния морфологичен речник:

1) като езиковедски ресурс – в компютърния морфологичен речник се дава пълното словообразуване; дават се различни срезове на езика на нивото на неговата морфология;
2) като част от компютърна система.

Втората функция на речника е свързана с потребността в компютърната лингвистика да се обработват бързо големи масиви от текстове (напр. при всички информационни системи, в която и да е област – право, администрация и др.; при търсачките в интернет; в синтезиращия компонент на системите за машинен превод и т.н.).

Благодарение на компютърния морфологичен речник се извършва идентификация на буквените вериги – думите от текста – като членове на един и същи клас (т.е. като форми на една дума) и същевременно се прави минималната задължителна (граматична) обработка на езиковите единици и тяхната класификация.

Автоматичен морфологичен анализ

С помощта на компютърния морфологичен речник предварително токънизираният текст (за процеса на токънизация вж. например Simov et al. 2004 : 81–82) бива подложен на автоматичен морфологичен анализ. Възможностите за извършване на морфологичен анализ са както чрез статистически методи, така и с помощта на морфологичен речник. Тук разглеждаме само втората възможност.

При автоматичния морфологичен анализ се извършват две основни операции (Paskaleva 2007 : 2):

1) идентификация на езиковата единица;
2) класификацията ѝ.

Пример:
чел – минало свършено деятелно причастие от *чета*
1 -> *идентификация:* речникът открива мястото на тази форма сред 52-те форми на *чета* – мин. св. деят. прич., м.р., ед.ч.
2 -> *класификация:* речникът посочва, че тази форма унаследява характеристиките на глагола *несвършен вид* и *непреходност* и посочва свойствата на вида и родовата принадлежност.

При автоматичния морфологичен анализ:
- наборът от признаци, приписани на дадена езикова единица, се нарича граматичният маркер на думата, или *таг* (на англ. tag);
- тагът е резултат от пълния морфологичен анализ;
- процедурата на този анализ се нарича граматично маркиране или *тагиране* (tagging);
- минималната информация, кодирана в тага, е информацията за част на речта;
- таговете имат различна дължина и съдържание в зависимост от езика и от концепцията на съответната обработка на текст.

Всяка изследователска група, която обработва морфологично съответен езиков ресурс, решава какви да бъдат нивата на кодировка в таговете, които ще използва. Списъкът с тагове се оформя като списък от тагове (tag set) (вж. например решенията за Българския корпус със синтактични описания в: Simov, Osenova 2004).

Пример от Bultreebank – корпуса със синтактични описания на българския език:
Кабинетът (Ncmsf) ще (Vt---f-r3s) поиска (Vppt+f-r3s) от Европейския (Amsh) съюз (Ncmsi) да (C) излезе (Vppi+f-r3s) с декларация (Nsfsi) .
Ncmf – таг за съществително (noun) нарицателно (common), мъжки род (masculine), членувано (definite)

Проблеми при автоматичния морфологичен анализ

Някои елементи на текста не може да бъдат разпознати при автоматичния морфологичен анализ. Това са най-често (но не само): абревиатури (например СБА, УАСГ и т.н.); комбинации от числа и букви (1-вия, 23-то); комбинация от абревиатура и пълнозначна дума (ABS система); топоними (имена на държави, градове, реки и т.н.); лични имена и др.

Решението в тези случаи е да се съставят списъци с неразпознатите елементи. След това на всеки елемент от списъка лингвистите приписват ръчно адекватния според тях анализ и впоследствие изготвените списъци „се пускат“ върху вече морфологично анализиран текст. По този начин се покриват неразпознатите от първичния морфологичния анализ елементи.

Нормализация и лематизация на текста

Нормализация

След като текстът бъде морфологично анализиран, следва неговото нормализиране, или иначе казано:

1) Посочване, че две думи са една и съща;
   Пример:
   USA = U.S.A.

2) Премахване на интервалите на неправилни места вътре в думите/изразите;
   Пример:
   Те започнаха собсъждане на проектозакона. = Те започнаха с обсъждане на проектозакона.

3) Нормализиране на главните и малките букви.
   Пример:
   Докато той се прибираше, данчо му звънна. = Докато той се прибираше, Данчо му звънна.

Лематизация

След като бъде извършена нормализацията на текста, идва ред на следващата обработка, наречена лематизация. Лематизацията представлява свеждане на всички форми на дадена дума до основната ѝ форма. Този процес се извършва с помощта на морфологичния речник.

Примери:
съм, бях, ще бъда, бил съм → **съм** (това е лемата на всички форми отляво на стрелката)
дъжд, дъждове, дъжда, дъждът → **дъжд** (това е лемата на всички форми отляво на стрелката)

След извършването на лематизацията и при наличието на предварително подготвен списък с тагове се пристъпва към автоматичния морфологичен анализ, извършен с помощта на програма, наречена *тагер* (която може да бъде част от по-голяма компютърна система за обработка на естествен език и за създаване на електронни езикови ресурси).

Заключение

В настоящия текст беше разгледан накратко въпросът за автоматичния морфологичен анализ, който е в помощ на обработката на естествен език и създаването на електронни езикови ресурси, а в частност – и в помощ на книгоиздателския процес.

ЛИТЕРАТУРА
Паскалева, Е. (2007). *Компютърна морфология. Ресурси и инструменти*. София: ИПОИ БАН, ISBN 978-954-92148-1-9.
Simov, K., P. **Osenova** (2004). BTB- TR 04 BulTreeBank Morphosyntactic Annotation Bulgarian Texts. – In: *BulTreeBank* Technical Report BTB- TR 04. online at: http://bultreebank.org/bg/publications/
Simov, K. et al. (2004). Creation of a Tagged Corpus for Less-Processed Languages with CLaRK System**.** – In: *Proceedings of SALTMIL Workshop at LREC 2004: First Steps in Language Documentation for Minority Languages*, Lisbon, Portugal.

REFERENCES
Paskaleva, E. (2007). *Kompjutarna morfologia. Resursi i intstrumenti.* Sofia: IPOI BAS, ISBN 978-954-92148-1-9.

TAGGING, MORPHOLOGICAL DICTIONARY IN ELECTRONIC FORM, LEMMATIZATION AND NORMALIZATION OF TEXTS

Abstract: *The paper deals with the process of automatic morphological analysis. The issues of morphology and the operations in it are briefly discussed. The morphological dictionary in electronic form is discussed and also the process of automatic morphological analysis in NLP. The problems, encountered when doing automatic morphological analysis, are reviewed. The processes of automatic normalization and lemmatization are also discussed briefly.*

Keywords: *automatic morphological dictionary; automatic morphological analysis; normalization and lemmatization*

Assist. Prof. Elisaveta Balabanova, PhD
University of Library Studies and Information Technologies
119, Tsarigradsko shose Blvd.
1784 Sofia, Bulgaria
E-mail: e.balabanova @unibit.bg

НОВИ ПОДХОДИ И ИНОВАЦИИ
NEW APPROACHES AND INNOVATIONS

ФОРМИРАНЕ НА ВИЗУАЛНАТА ГРАМОТНОСТ НА СТУДЕНТИ В ПРОФЕСИОНАЛНО НАПРАВЛЕНИЕ „ОБЩЕСТВЕНИ КОМУНИКАЦИИ И ИНФОРМАЦИОННИ НАУКИ“ В УНИБИТ

Гергана Янчева, Светослава Димитрова, Камелия Планска-Симеонова, Катя Рашева-Йорданова, Калина Минчева
Университет по библиотекознание и информационни технологии

Резюме: *Визуалната култура, като съществена част от визуалната грамотност, е интердисциплинарна концепция, която е от значение за транскултурното мислене. През 2019 г. стартира проект, финансиран от Фонд „Научни изследвания“ на Министерството на образованието и науката, озаглавен „Създаване и разработване на учебно научна-база за документална и приложна фотография като част от обучението на студенти в професионално направление 3.5. „Обществени комуникации и информационни науки“, който се реализира в периода 2018–2020 г. Статията представя резултати от проучване на тема: „Формирането на визуалната грамотност на студенти, обучаващи се в специалности по професионално направление „Обществени комуникации и информационни науки“ в УниБИТ в часове по документална и приложна фотография“. От получените резултати може да се направи изводът, че нивото на знания, владеене и прилагане на визуална грамотност сред студентите е задоволително, но те могат да продължат да усъвършенстват своите умения по отношение на визуалната си култура с подходящ обучителен модул по визуална грамотност и визуално мислене.*

Ключови думи: *визуална грамотност; визуална култура; фотография; графичен дизайн; проект*

Една от най-важните характеристики на съвременния свят са интензивността на неговото развитие, глобализацията, динамиката на процесите и непрекъснатото развитие на новите технологии и открития (Ефтимова, 2014). Синкретичното участие на различни изкуства в обучението на студенти от хуманитарни специалности е концептуален подход за обучение, който е все по-често срещан в международен план.

През 2019 г. стартира проект, финансиран от Фонд „Научни изследвания“ на Министерството на образованието и науката, озаглавен „Създаване и разработване на учебно научна-база за документална и приложна фотография като част от обучението на студенти в

професионално направление 3.5. „Обществени комуникации и информационни науки“, който се реализира в периода 2018–2020 г. Основната цел на проекта са изследователските и практическите дейности, свързани с формирането на визуалната грамотност на студенти, които се обучават в специалности от професионално направление 3.5. „Обществени комуникации и информационни науки“ в Университета по библиотекознание и информационни технологии (УниБИТ), реализирани в часовете по документална и приложна фотография. В рамките на проекта е проведено анкетно проучване на тема „Формиране на визуалната грамотност на студенти, обучаващи се в специалности по професионално направление „Обществени комуникации и информационни науки“ в УниБИТ в часове по документална и приложна фотография“. Благодарение на получените резултати може да бъде потвърдена и работната хипотеза на изследването, а също така да се открояят групите специалисти, които проявяват интерес към обучение по визуална грамотност.

Основна хипотеза, подкрепяща настоящото изследване, е, че има необходимост от създаването на нови навици на студентите по отношение на визуалната култура и визуалната грамотност. На първо място е необходимо те да станат автори на визуално съдържание, и затова трябва да притежават знанията и опита, които ще им помогнат при създаването на визуален продукт (например чрез фотографско изображение или чрез графичен дизайн). На второ място, визуалната грамотност изисква студентите да придобият нови технически умения, от една страна, и да развият критично мислене, от друга. Поради тази причина разработването на нова дисциплина, съобразена с професионалния опит и квалификация на обучаващите се, и създаването на учебна база са стъпка в правилната посока за насърчаване на творчеството, иновациите и научните изследвания.

Използването на средствата на изкуството във възпитателната дейност осигурява връзка между емоционалните преживявания, познавателната дейност и социалната компетенция (Денева, 2018).

Резултати от проучването

Емпиричното изследване се проведе в периода 21.09.2019 – 21.02.2020 г. сред студенти от УниБИТ в специалностите „Библиотечен и информационен мениджмънт“, „Печатни комуникации“, „Библиотекознание и библиография“, „Информационни ресурси на туризма“, „Архивистика и документалистика“, „Обществени политики и практики“, „Комуникации и информиране“. Разпространени бяха традиционни анкетни карти и електронен формуляр. Комуникацията с респондентите се осъществи по служебната е-поща на всеки отделен курс. Онлайн анкетата беше изпратена до приблизително 682 студенти, като участие взеха 142, в процентно отношение това са 21% от студентите, обучаващи се в бакалавърските програми по професионално направление „Обществени комуникации и информационни науки“.

Анкетната карта включва 24 въпроса, разделени в четири секции:

– Информираност по повод на концепцията „визуална грамотност“;

– Степен на владеене и прилагане на визуална грамотност;
– Критично мислене при работа с изображения;
– Самооценка.

Студентите, изучаващи специалностите „Печатни комуникации“, „Библиотечен и информационен мениджмънт“, „Библиотекознание и библиография“, „Информационни ресурси на туризма“ (Таблица 1), показват най-голям интерес към анкетното проучване, респективно и към експерименталното обучение в учебно-научната база.

Таблица 1. Профил на анкетирания

Специалност	Респонденти
Печатни комуникации	42
Библиотечен и информационен мениджмънт	22
Библиотекознание и библиография	17
Информационни ресурси на туризма	15
Комуникации и информиране	10
Обществени политики и практики	9
Архивистика и документалистика	2

По отношение на профила на анкетираните – повечето респонденти, взели участие, са от женски пол. Възрастовите групи, в които попадат анкетираните, са, както следва: от 19 до 30 г. – 80 души, от 31 до 40 г. – 42 души, 41 до 50 г. – 19 души, над 51 г. – един човек.

На въпроса „Изучавал/а ли сте дисциплини, свързани с визуални изкуства?“ 81 от респондентите отговарят с отговор „не“, 42 – с отговор „да“, 18 „не са сигурни“ (Фиг. 1.)

Фиг. 1. Изучавал/а ли сте дисциплини, свързани с визуални изкуства?

В секция 2 „Информираност“ се съдържат въпроси като: „Какви знания е необходимо да притежаваш в дигиталния век?“, „В кои области считате, че визуалната грамотност е най-необходима/се прилага?“, „Какво според Вас е визуална грамотност?“, „Според Вас дигитална визуална грамотност

е...“, „Как вие създавате визуално съобщение?“, „Какви според Вас са визуалните компоненти, оказващи въздействие във визуално съобщение?“, „Необходимо ли е да притежавате визуална грамотност?“ и др.

При въпроса „Какви знания е необходимо да притежаваш в дигиталния век?“ на първо място респондентите поставят информационната грамотност, на второ място – дигиталната грамотност, на трето място – базовата грамотност, на четвърто място – визуалната грамотност (Фиг. 2).

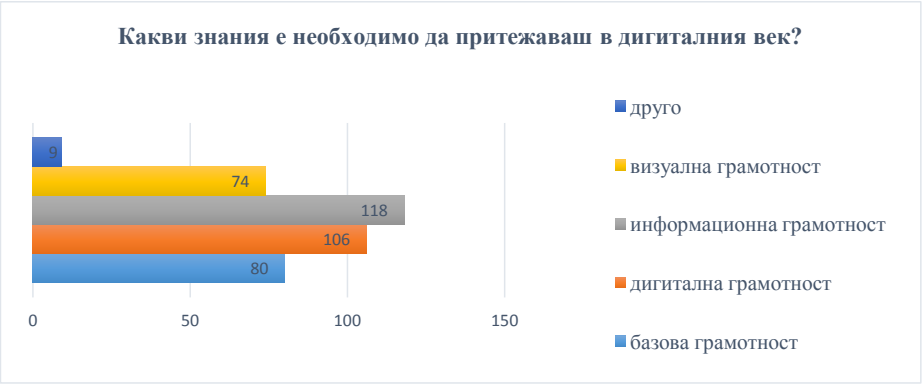

Фиг. 2. Отговори на въпроса „Какви знания е необходимо да притежаваш в дигиталната ера?“

На въпроса „В кои области смятате, че визуалната грамотност е най-необходима/прилагана?“ възможните отговори са: „при четене и писане“, „при работа с информационни и комуникационни технологии“, „при дейности, свързани с рисуване и изкуства“, „всички посочени области“, „друго“. Резултатите показват, че 66 от респондентите смятат, че всички посочени области са необходими, 44 смятат, че е нужна при работа с информационни и комуникационни технологии, други 40 посочват отговор – при дейности, свързани с рисуване и изкуства (Фиг. 3).

Фиг. 3. Отговори на въпроса „В кои области считате, че визуалната грамотност е най-необходима/се прилага?“

Фигура 4 показва мнението на студентите по отношение на това какво е визуална грамотност. На въпроса „Какво според Вас е визуална грамотност?“ 102 от студентите смятат, че визуалната грамотност е развиване на способностите на обучаемите да анализират и използват визуални помощни средства, като фотографски изображения, графичен дизайн или мултимедийни материали; 76 посочват, че визуалната грамотност представлява създаване и обработване на съдържание (текстово, графично, аудио-визуално, мултимедийно); 68 от респондентите посочват отговор „друго“. Посочените от респондентите отговори са пример за това, че голяма част от тях не са сигурни какво всъщност е визуалната грамотност, и посочват специфични характеристики на другите видове грамотност – дигитална, информационна, базова.

Фиг. 4. Отговори на въпроса „Какво според Вас е визуална грамотност?“

В анкетната карта присъства и въпрос, който цели да покаже мнението на студентите за това какво е дигитална визуална грамотност. Отговорите са разнообразни, а границите – не толкова категорични (Фиг. 5). Всеки от

възможните отговори тълкува разбирането на понятието „дигитална визуална грамотност“ по различен начин.

Фиг. 5. Отговори на въпроса „Според вас дигитална визуална грамотност е...“

На въпроса „Как създавате визуално съобщение?“ голямата част от студентите отговарят, че създават визуално съдържание чрез снимки, презентации, изображения и рисунки.

На въпроса „Трябва ли да имате визуална грамотност?“ 89% посочват отговор „да“, 9% – „не мога да преценя“, 1% – „не“, 1% – „друго“.

Друг въпрос в проучването цели да даде отговор за това дали дисциплини като история на изкуството, семиотика, медии и културология, комуникативни изследвания, визуална етнография и антропология и критична теория са свързани с визуалната грамотност. 77% отговарят „да“, 18% – „не мога да преценя“, 5% – „не“. Трима от респондентите не са посочили нито един от отговорите.

В Секция 3 „Самооценка на знанията и уменията“ са включени въпроси, свързани с това как студентите оценяват своите познания по визуална грамотност, наличие или не на „визуално мислене“, какво са критично и творческо мислене.

Резултати, представени на фиг. 6, обобщават отговорите на въпроса „Притежавате ли визуално мислене?“, като 79 от студентите смятат, че в известна степен прилагат визуално мислене, 32 са на мнение, че използват визуалното си мислене, 26 не могат да преценят, 4 – смятат, че нямат такова.

Фиг. 6. Резултати от отговора на въпроса „Притежавате ли визуално мислене?“

В Секция 4 „Оценка на визуалните умения“ са приложени няколко изображения, чрез които се анализира визуалната култура на студентите. Проверява се доколко се доверяват на логиката си, след като са се сблъскали със серия въпроси, свързани с визуалната грамотност. Една от ценните оценки, която дават за себе си студентите, е дали притежават визуално мислене. Резултатите от Фиг. 7 показват, че студентите оценяват визуалната си грамотност на средно ниво.

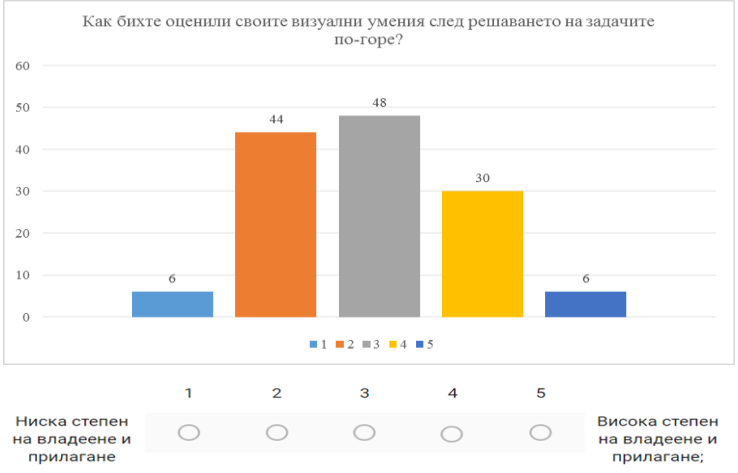

Фиг. 7. Отговори на въпроса „Как бихте оценили визуалните си умения след решаването на задачите по-горе?“

Изводи от анкетното проучване

В резултат на проведеното емпирично изследване може да се направят следните изводи:

- Налице е интерес към визуалната грамотност от студентите, обучаващи се в професионално направление 3.5. „Обществени комуникации и информационни науки“ – 21% от респондентите отделят време, за да попълнят анкетната карта.
- В изследването се включват студенти от специалностите в професионално направление 3.5. „Обществени комуникации и информационни науки“. Анализирани са и резултати от попълнени анкети на студенти магистри от професионално направление 4.6, което показва многоаспектното приложение на визуалната грамотност и в друго професионално направление.
- Основната група анкетирани попадат във възрастовата категория от 19 до 30 г. и са от женски пол.
- Най-голям интерес към визуалната грамотност имат студентите, обучаващи се в специалност „Печатни комуникации“.
- Над 80 студенти посочват, че не са изучавали дисциплина, свързана с визуалните изкуства. Всъщност в основното и средното образование има часове по изобразително изкуство, по време на които те изучават история на изкуството, стилове в рисуването и др., т.е. развиват своята визуална компетентност.
- По отношение на това какви знания е необходимо да притежаваш в дигиталния век, студентите поставят на първо място необходимостта от информационна грамотност, след това – на дигитална грамотност, базова грамотност и едва на 4. място поставят визуалната грамотност.
- Според студентите визуалната грамотност е приложима при четене и писане, при работа с информационни и комуникационни технологии, при дейности, свързани с рисуване и изкуства.
- Според респондентите визуалната грамотност развива способностите да анализират и използват фотографски изображения, графичен дизайн, мултимедийни материали.
- По отношение на това какво е „дигитална визуална грамотност“, отговорите са разнообразни, а границите – не толкова категорични. Студентите правилно разсъждават по отношение на този вид грамотност.
- Студентите смятат, че дисциплини като история на изкуството, семиотика, медии и културология, комуникативни изследвания, визуална етнография и антропология и критична теория са свързани с визуалната грамотност и са необходими при обучението.

- Различни са и мненията за това какво са критично и творческо мислене, но отговорите демонстрират, че голяма част от студентите разпознават характеристиките на тези видове мислене.
- При сблъскването си с въпроси от типа IQ тест студентите демонстрират своята интелигентност и визуална грамотност.
- Студентите не са убедени, че са визуално грамотни и че прилагат визуално мислене, но оценяват визуалните си умения като задоволителни.

Заключение

В образователната система съществува схващането, че има основно ядро от умения и познания, които всички професионалисти от една област трябва да притежават, за да изпълняват ефективно съответните дейности (Рашева-Йорданова, Толева-Стоименова, 2019). Взаимодействието между образованието и иновациите води до развитие на креативно и творческо мислене. Творчески индустрии в България, като издателска дейност, софтуер, музика, визуални изкуства, сценични изкуства, медии, филми, фотография, реклама, архитектура, дизайн, имат особено важна роля за културното развитие на обществото. Университетът по библиотекознание и информационни технологии подготвя специалисти по книгоиздаване, библиотечни науки, мениджъри на библиотеки и информация, архивисти, музейни специалисти и др. Създаването на нови навици и допълнителното стимулиране за изява и творчество са стъпка в разработването на всички видове компетентности, каквато е и визуалната грамотност.

Научният интерес към създаването и развитието на образователната и научната база за документална и приложна фотография е свързан с възможността за въвеждане на нова дисциплина „Визуална грамотност и визуално мислене“ в УниБИТ и необходимостта от провокиране на вниманието и стимулиране на творчеството на студентите чрез метода „учене чрез правене“. Актуалността на проблема идва от това, че липсва обучение по „визуална грамотност“ в специалности, които подготвят кадри за работа в управлението на библиотеки, архиви, музеи, печатни и електронни медии, от посоченото направление 3.5. „Обществени комуникиции и информационни науки“.

Изследователската и проектната дейност за прилагането на визуалната грамотност в обучението на студенти неспециалисти по изкуства предполага и последващи анализи и проучвания.

Благодарности: Публикацията е реализирана в рамките на проект за Финансиране на фундаментални научни изследвания на млади учени и постдокторанти на тема: „Създаване и разработване на учебно-научна база за документална и приложна фотография като част от обучението на студенти в професионално направление 3.5. „Обществени комуникации и информационни науки“, с договор КП-06-М30/3 от 13.12.2018 г., финансиран от ФНИ при МОН.

ЛИТЕРАТУРА

Денева, Десислава. (2018). *Процесът арт-терапия в проявлението културен феномен, съвременни хуманитарни концепции и практики в образованието*. Достъпен на https://diuu.bg/emag/7174/3/.

Рашева-Йорданова, Катя, Стефка **Толева-Стоименова**. *Изграждане на Data SCIENCE компетентност за преодоляване на дигиталното неравенство*. София: За буквите – О писменехъ, с. 73–78.

Eftimova, Subina. (2018). The educational function of the library. – *New Perspectives in Science Education*: International Conference, Florence, March 20–21, 2014, pp. 252–255, ISBN 978-88-6292-469-6.

REFERENCES

Deneva, Desislava. (2018). *Protsesat art-terapia v proyavlenieto kulturen fenomen, savremenni humanitarni kontseptsii i praktiki v obrazovanieto*. Dostapen na https://diuu.bg/emag/7174/3/.

Rasheva-Yordanova, Katya, Stefka **Toleva-Stoimenova**. (2019). *Izgrazhdane na Data SCIENCE kompetentnost za preodolyavane na digitalnoto neravenstvo*. Sofia: Za bukvite – O Pismeneh, s. 73–78.

FORMATION OF THE VISUAL LITERACY OF STUDENTS IN THE PROFESSIONAL FIELD "PUBLIC COMMUNICATIONS AND INFORMATION SCIENCES" IN ULSIT

Abstract: *The visual culture, as an essential part of visual literacy, is an interdisciplinary concept that is important for transcultural thinking. In 2019, a project funded by the National Science Fund of the Ministry of Education and Science was launched, entitled "Creation and development of educational and scientific facilities for documentary and applied photography as part of the training of students in the professional field 3.5. "Public Communications and Information Sciences", which is implemented in the period 2018 – 2020. The paper presents the results of a study on "Forming the visual literacy of students undergoing training in the professional field 3.5. "Public Communications and Information Sciences" at ULSIT in hours of documentary and applied photography". From the obtained results it can be concluded that the level of knowledge, mastery and application of visual literacy among students is satisfactory, but they can continue to improve their skills in terms of visual culture with an appropriate training module in Visual Literacy and Visual Thinking.*

Keywords: *visual literacy; visual culture; photography; graphic design; project*

PhD Student Gergana Yancheva,
Department of Library Studies
University of Library Studies and Information Technologies
119, Tsarigradsko shose Blvd.
1784 Sofia, Bulgaria
E-mail: g.yancheva@unibit.bg

PhD Student Svetoslava Dimitrova
Department of Library Management and Archives
University of Library Studies and Information Technologies
119, Tsarigradsko shose Blvd.
1784 Sofia, Bulgaria
E-mail: s.dimitrova@unibit.bg

Assist. Prof. Kamelia Planska-Simeonova, PhD
Department of Library Management and Archives
University of Library Studies and Information Technologies
119, Tsarigradsko shose Blvd.
1784 Sofia, Bulgaria
E-mail: k.planska@unibit.bg

Assist. Prof. Katya Rasheva-Yordanova, PhD
Department of
Information Systems and Technologies
University of Library Studies and Information Technologies
119, Tsarigradsko shose Blvd.
1784 Sofia, Bulgaria
E-mail: k.rasheva@unibit.bg

Assist. Prof. Kalina Mincheva, PhD
Department of Public Communications
University of Library Studies and Information Technologies
119, Tsarigradsko shose Blvd.
1784 Sofia, Bulgaria
E-mail: k.mincheva@unibit.bg

ИСТОРИЯ НА КНИГАТА
BOOK HISTORY

РУСЕНСКАТА БИБЛИОТЕКА: НОРМАТИВНОСТ И ИНСТИТУЦИОНАЛНОСТ НА ЧЕТЕНЕТО

Поли Муканова
Университет по библиотекознание и информационни технологии

Резюме: *Текстът представя читателските практики в една от най-рано създадените библиотеки в България след Освобождението – Русенската градска библиотека (1888). Акцентът е поставен върху разглеждането на библиотечните статистики и регулациите в библиотечната институция. Целта е да се конструира образът на читателя посредством библиотечните показатели.*

Ключови думи: *Русе; библиотека; институционалност; читатели; четене; статистики*

Историята на четенето е неразривно свързана с историята на библиотеките. Ето защо за оформяне на картината на *институционалното четене* в България е от значение разглеждането на една от най-рано създадените библиотеки в България след Освобождението – Русенската градска библиотека (1888), с представянето на основните етапи от историята на нейните читатели с помощта на т.нар. „статистически ведомости“. Това е аспект, който очертава профила на *институционалния читател*. С този щрих от историята на Русенската библиотека в нейните първи десетилетия се набляга на важността на нормативните механизми на „читателския институт“, които стоят в основата на появата на институционалното четене и оформянето на профила на институционалния читател в България. Това е и една от възможните изследователски траектории при *конструирането на читателя*.

За оформяне на картината на институционалното четене в България са представени различни показатели от библиотечната номенклатура, които очертават основните етапи от неговата история, базирани на т.нар. статистически ведомости на Русенската градска библиотека. Те в най-пряка връзка очертават и профила на институционалния читател с неговите читателски предпочитания, типология и открояващи се тенденции в първите следосвобожденски десетилетия. Тези взаимовръзки нямат общо с анализ на процесите в книгоиздаването, които отчитат обществената значимост на дадена книга (Zagorov, 2019). Компоненти от библиотечната

номенклатура, например регистрите на заемането в библиотеката, са достатъчни инструменти за разкриването на институционалните практики и културата на четене.

За плътното изясняване на феномена на институционалното четене е необходимо да се изложат правилата относно т.нар. домашно четене. Ето някои от ограниченията във връзка с четенето вкъщи: при записването си читателите внасят определена сума (депозит), която при евентуално загубване на взета от библиотеката книга се задържа. При отписването на читателя депозитът му се връща. В заемните бележки са отпечатани извадки от Правилника на библиотеката. Нередовните читатели се лишават от правото да получават книги временно или завинаги, глобяват се, конфискува се депозитът им при загубване на книга или книгите се търсят по съдебен ред. Библиотекарят следи за навременното връщане на книгите и при просрочване дори само от 2–3 дни изпраща прислужника да вземе книгата от читателя (Kotokova, 1965).

Според Правилника на библиотеката читателят е задължен освен името и фамилията си да впише и „занятието и улицата, на която живее“[i] (Kotokova, 1965). Други санкциониращи читателското поведение принуди са свързани с даването на книги, които не представляват библиографска рядкост, и то само на русенски жители.[ii] Това става чрез внасяне на залог от 10 лв. и вземане на не повече от един екземпляр. Рестриктивната политика на библиотеката е неизменен компонент от формирането на „поведението“ на институционалното четене и на новия тип читател.

За първите години от формирането на институционалния читател и съпътстващите читателски практики може да се съди от следното предписание: „Посетителите, които са дошли в Библиотеката с намерение да четат, не трябва да се разхождат из читалния салон, да си турят краката по столовете, да се отнасят немарливо с покъщнината си, да се събират дружно да четат с глас, да плюят по пода и т.н.“ (Kotokova, 1965).

Статистики на четенето и читателите

По-активна и организирана дейност с читателите започва библиотекарят Васил Кръстев през 1895 г. (Kotokova, 1965). Той е и главен редактор на „Русенски общински вестник“ и започва пълната обработка на постъпващите книги и периодични издания. Въвежда се първата инвентарна книга, наречена „Общ проверовъчен инвентар“ (Kalinova, 1998). Оттогава датират и първите сведения за живота на библиотеката. Данните за числеността на читателите и техните професии през 90-те години на XIX век са непълни. Намираме ги в статистическите таблици за периода 1895–1898 г.

Независимо че Русенската градска общинска библиотека съществува от 1888 г., пълни статистически данни има едва от 1895 г. Ето защо в таблица е представен броят на читателите, които са вземали книги за домашен прочит и за прочит в читалнята, както и социалният им състав в периода 1895–1898 г.

Таблица 1. Четене в библиотеката и домашно заемане, 1895–1898 г.

Година	Читатели домашен прочит	Читалня	Общ брой читатели	Книги домашен прочит	Книги читалня	Общ брой книги
1895	1666	32 975	34 641	2433	8568	11 001
1896	2170	33 367	35 537	3171	8682	11 853
1897	3110	37 659	40 769	6079	9542	15 621
1898	4578	45 680	50 258	7908	12 537	20 445

Видно е, че в тези първи години от функционирането на библиотеката се наблюдава значително нарастване на броя на читателите. Прави впечатление преобладаващият брой на читателите, които са чели в самата библиотека. Предпоставка за това е всекидневното четене на вестници и списания. Този интерес се подхранва от голямото разнообразие на получаваните в библиотеката български и чужди списания. Например читателите, които са чели вестници и списания в читалнята през 1896 г., са 29 965 (Rusenski obshtinski…, 1897). Броят на заеманите за домашен прочит книги също нараства, независимо че читателите се обслужват само два часа през деня – между 4 и 6 часа следобед. Нарастването на четенето може да бъде проследено и чрез броя на книгите, раздадени в читалнята и за домашно четене. Тази констатация може да се потвърди и от последващото изясняване на социалния състав на читателите (с преобладаващ брой на учениците). През 1898 г. раздадената литература в читалнята все още превишава заеманата за домашно ползване. Данни за характера на използваната литература няма, но това може да се установи по характера на фондовата наличност. Тогавашното книжовно богатство е около 2000 тома, предимно художествена и обществено-политическа литература, справочници и периодични издания от общ и специален характер (Kotokova, 1965).

Таблица 2. Социален състав на читателите, 1895–1898 г.

Година	Учители	Учащи се	Чиновници	Свободни професии	Дами	Разни
1895	4749	12 000	4191	4197	444	9060
1896	6200	11 893	4881	3049	474	8012
1897	5237	9737	4017	4833	665	16 319
1898	6248	13 793	4658	6699	1522	14 338
Общ брой	22 434	47 423	17 747	18 778	3105	47 729

Прави впечатление, че най-голяма по численост е групата „Разни“, включваща работници, безработни и пенсионери – 47 729 (30,35%). Втората по численост група читатели е тази на учащите се – 47 423 (30,16%), следвана от учителите – 22 434 (14,27%), свободните професии (инженери, лекари, адвокати, писатели и журналисти) наброяват 18 778 (11,94%), а чиновниците са 17 747 (11,28%). Най-малка е групата на жените читателки – 3105 (1,97%). За посещенията на жените читателки в първото десетилетие от създаването на библиотеката може да се съди по следните данни: 1895 г. – от общ брой посетители в библиотеката 31 641 дамите са 444; 1896 г. – от общ брой посетители в библиотеката 36 134 дамите са 474; 1897 г. – от общ брой читатели 40 949 дамите са 665; 1898 г. – от общ брой читатели 50 285 дамите са 1522 (Kotokova, 1965). Става ясно, че групата на жените читателки нараства около 4 пъти през тези години. Това показва, че интересът на жените към книжовната култура расте.

Интересен текст от „обявленията“ на библиотеката говори за женското присъствие: „При главния салон има особено читалище (читалня) за госпожи и госпожици...“ (Yordanov, 1930). За съжаление, не се срещат други позовавания, свързани с функционирането на тази дамска читалня. От Велико Йорданов разбираме за подобен салон за дами и в Софийската народна библиотека. Той споменава за четири салона за четене, с които разполага Народната библиотека през 1898 г., разпределени по следния начин: „за периодични списания, общ салон за читалня за 250–300 читатели; салон за специални занятия, салон за дами…“ (Yordanov, 1930).

За интереса към европейската литература свидетелстват статистическите ведомости за книгозаемането в Русенската градска библиотека. Например за 1896 г. езиците, на които се е чело в библиотеката, са: български: 6231, руски: 1421, френски: 659, немски: 208, английски: 26, други езици: 26. През същата година за домашен прочит са ползвани следните езици: 309 книги на френски език, 143 на немски и 15 на английски. В този период от западните езици най-често е четено на френски език, докато английския ползват най-малко читатели.

Най-голяма е читателската група на учениците – 11 893, второто място се заема от т.нар. „Разни“ (работници, безработни и пенсионери) – 8012, следвана от учителите (6200) и чиновниците (4881). Според официалните статистически данни през разглежданата година (1896) в Царство България има 20 509 чиновници (без служещите на общинска и окръжна издръжка) (Daskalov, 2005). Важно е да се отбележи, че се е правела разлика между чиновници и служещи – вторите били с по-ниска квалификация. Общинските функционери били изборни, а държавните – назначаеми, и заемали по-ниски и по-лошо платени служби (например разсилни, стражари, писари и др.) (Daskalov, 2005). По-малобройните читателски групи са представени от военни (1849), търговци (1728), лекари (764), адвокати (108) и дами (474)[3] (Rusenski obshtinski…, 1897). При домашния прочит най-голяма е групата на учениците предвид характера на техните занимания. Втората група е тази на чиновниците, които явно са разполагали с време за домашно четене заради регламентираната времева заетост. Единствено при жените читателки домашното четене е преобладаващо.

Може би поради това, че повечето от тях са домакини или се притесняват да влязат в библиотека, както посочва русенският издател Гулабчев.[4] Освен библиотеката той споменава и книжарницата като място, което жените се свенят да посещават (Daskalova, 1999).

В края на XIX век Русе е сред водещите интелектуални центрове в страната, там са отпечатани няколко първи български издания на световната литературна класика. Сред тях са „Дон Кихот“ на Сервантес (романът е рецензиран в сп. „Наука“ от Иван Вазов). Печатат се и някои от първите Шекспирови преводи: „Крал Лир“ (1890), „Макбет“ (1891), „Сред летен нощен сън или сън срещу Еньовден“ (1891) (Vasileva, 1988). За формирането на читателския вкус тогава спомага и една от първите специализирани книги за четенето, издадена от Спиридон Гулабчев в Русе – преводът на съчинението „По избора на книгите по самообразованието“ на Чарлз Ричардсон (Dimitrova, 2011). През 1896 г. Гулабчев я преиздава, като включва и едно приложение, предназначено да предостави и оцени сведенията за няколко обществени български библиотеки, за читателите, които ги ползват. Според Ани Гергова тази книга е добър атестат за автора и издателя му, който очевидно е имал задълбочен интерес към читателското поведение на съвременниците си (Gergova, 1997).

Първите институционални прочити разкриват образа на следосвобожденския читател чрез „институционалната среда“, която собствено представлява библиотеката. Ето как библиотечните статистики са надежден източник за анализ на социалната характеристика на четенето чрез показателите за професионалния състав на читателите. „Статистическите ведомости“ са важни за количествено реконструиране на процеса на четене. Това компенсира отсъствието на ясни показатели, по които в исторически план да се състави картина на нагласите и вкусовете в областта на четенето и възприемането на книжнината.

Ето защо подобни статистики не трябва да бъдат „затворени“ към други изследователски полета. Освен че са най-точният показател за дейността на читателя в библиотеката, те предоставят показатели за по-дълги периоди, които открояват тенденция. В случая този факт обуславя възможността за извеждането на типа читател, тъй като за типологизирането на един феномен е необходимо проследяването на поредица от явления – типът не се формира ситуативно, а процесуално.

БЕЛЕЖКИ

[1] Чл. 11 от същия Правилник дава представа за задълженията на институционалния читател: „Лицата, които се ползват от Библиотеката, са длъжни да не задържат взетата книга повече от две седмици. В случай на неотлагаема нужда срокът може да се продължи още с две седмици. За всеки пресрочен ден се налага от управителя на библиотеката глоба по 10 ст. за първите 10 дни, по 20 ст. за вторите 10 дни, по 30 ст. за третите 10 дни – всичко 6 лв., които се задържат от залога. В случай, че книгата не се повърне след 30 дни от изминаването на първоначалния срок, то получателят ѝ се смята като присвоител и се дава под съд“.

[2] За разлика от Софийската народна библиотека, която в този период предоставя книги в цялата страна за *домашен прочит*.
[3] В *Русенски общински вестник* се публикуват *„статистически ведомости“* на Русенската градска общинска библиотека за всеки месец и годишно за броя на читателите, библиотечните книги, текущите списания и вестници и прочитните езици. Всяка година се изготвят и статистически сведения за *Дирекцията на статистиката*.
[4] Спиридон Гулабчев (1856–1918) – публицист, издател и общественик. В края на 1889 г. се установява в Русе и открива печатница. До 1904 г., когато преустановява издателската си дейност, издава над 140 заглавия. – В: **Димитрова**, Мария, Стоян **Йорданов**. Лицата на Русе от I до средата на XX век. Енциклопедичен справочник. Русе: Авангард принт, 2011, с. 93. Вж. подробно **Гергова**, Ани. Спиридон Гулабчев. – В: *Българска* книга. Енциклопедия. Съст. Ани Гергова. София – Москва: Пенсофт, 2004, с. 135. Посмъртно личната библиотека на Гулабчев е „прибрана“ по настояване на тогавашния директор Стилиян Чилингиров в Народната библиотека през 1920 г. – В: **Йорданов**, Велико. История на Народната библиотека в София по случай 50-годишнината ѝ (1879–1929). София: Държавна печатница, 1930, с. 249.

ЛИТЕРАТУРА

Загоров, Васил. (2019). *Българското книгоиздаване и руската литература (1918–1944)*. София: Университетско издателство „Св. Климент Охридски“, с. 39.
Котокова, Ана. (1965). *75 години окръжна библиотека „Любен Каравелов“ – Русе, 1888–1963*. София: Народна библиотека „Кирил и Методий“.
Калинова, Жечка, съст. (1998). *Библиотека „Любен Каравелов“ – Русе: Летопис, 1888–1998*. Русе: Регионална библиотека „Любен Каравелов“.
***Русенски** общински вестник, VI, № 3* (240), 27 януари 1897 г., с. 12.
Йорданов, Велико. (1930). *История на Народната библиотека в София*. София: Държавна печатница.
Даскалов, Румен. (2005). *Българското общество, 1878–1939. Том 1: Държава. Политика. Икономика*. София: Гутенберг.
Даскалова, Красимира. (1999). *Грамотност, книжнина, читатели и четене в България на прехода към модерното време*. София: ЛИК.
Василева, Д. (1988). Ценни русенски книги във фонда на библиотека „Любен Каравелов“, издавани през 19. век. – В: *100 години библиотека „Любен Каравелов“*, Русе, с. 145.
Димитрова, Мария, Стоян Йорданов (2011). *Лицата на Русе от I до средата на XX век. Енциклопедичен справочник*. Русе: Авангард принт.
Гергова, Ани. (1997). Следосвобожденският Русе и българската книжнина. – В: *Алманах за историята на Русе. Т. 2*. Русе: Държавен архив, с. 210 – 218.

REFERENCES

Zagorov, Vasil. (2019). *Balgarskoto knigoizdavane i ruskata literatura (1918–1944)*. Sofiya: Universitetsko izdatelstvo “Sv. Kliment Ohridski”, s. 39.
Kotokova, Ana. (1965). *75 godini okrazhna biblioteka „Lyuben Karavelov“ – Ruse, 1888–1963*. Sofiya: Narodna biblioteka “Kiril i Metodiy”.
Kalinova, Zhechka, sast. (1998). *Biblioteka „Lyuben Karavelov“ – Ruse: Letopis, 1888–1998*. Ruse: Regionalna biblioteka “Lyuben Karavelov”.
***Rusenski** obshtinski vestnik, VI, № 3* (240), 27 yanuari 1897 g., s. 12.
Yordanov, Veliko. (1930). *Istoriya na Narodnata biblioteka v Sofiya*. Sofiya: Darzhavna pechatnitsa.

Daskalov, Rumen. (2005). *Balgarskoto obshtestvo, 1878–1939. Tom 1: Darzhava. Politika. Ikonomika.* Sofiya: Gutenberg.
Daskalova, Krasimira. (1999). *Gramotnost, knizhnina, chitateli i chetene v Balgariya na prehoda kam modernoto vreme.* Sofiya: LIK.
Vasileva, D. (1988). Tsenni rusenski knigi vav fonda na biblioteka „Lyuben Karavelov", izdavani prez 19. vek. – V: *100 godini biblioteka „Lyuben Karavelov"*, Ruse, 1988, s. 145.
Dimitrova, Mariya, Stoyan Yordanov. (2011). *Litsata na Ruse ot I do sredata na XX vek. Entsiklopedichen spravochnik.* Ruse: Avangard print.
Gergova, Ani. (1997). Sledosvobozhdenskiyat Ruse i balgarskata knizhnina. – V: *Almanah za istoriyata na Ruse. T. 2.* Ruse: Darzhaven arhiv, s. 210–218.

ROUSSE LIBRARY: NORMATIVITY AND INSTITUTIONALITY OF READING

Abstract: *This text presents the reading practices in one of the first established libraries in Bulgaria after the Liberation – the Rousse City Library (1888). The emphasis is placed on reviewing library statistics and regulations in this library institution. The purpose is to construct the image of the reader through library metrics.*

Keywords: *Rousse; library; institutionality; readers; reading; statistics*

Assist. Prof. Polly Mukanova
University of Library Studies and Information Technologies
119, Tsarigradsko Shosse Blvd.
1784 Sofia, Bulgaria
E-mail: p.mukanova@unibit.bg

УКАЗАНИЯ ЗА АВТОРИТЕ

Списание „Издател“ разглежда само ръкописи, които попадат в неговия тематичен обхват и са оформени в съответствие с настоящите Указания. Изпратените статии трябва да съдържат оригинални научни резултати и идеи.

С изпращането на ръкопис или илюстрация до редакцията на списание „Издател“ авторът се съгласява да преотстъпи правата за анонсиране, публикуване и разпространение в изданията на издателството. Авторските права на публикуваните текстове и илюстрации са собственост на издателството за срока, определен в ЗАПСП.

След получаването му ръкописът преминава процедура на оценка от двама анонимни независими рецензенти и проверка чрез софтуер за плагиатство. На базата на препоръките на рецензентите и проверката се взема решение за публикуване или отхвърляне на ръкописа. Списанието си запазва правото да не публикува текст, за който при проверката е установена степен на подобие, надвишаваща 20%.

Не се разглеждат ръкописи, които са публикувани, подготвят се за печат или са изпратени до друго издание. Преди да публикува ръкопис, списанието си запазва правото да поиска писмена декларация от автора за оригиналността на текста и описаните в него резултати, както и че към настоящия момент ръкописът не е предложен за публикуване или публикуван в друго издание.

Решението за публикуване на ръкопис се определя от препоръките на рецензентите и не означава непременно съгласие на редакцията със застъпваните от автора идеи. Редакторите могат да редактират ръкопис, когато това е необходимо.

Авторите, както и техните научни или учебни организации, не дължат заплащане за публикуване в списанието и не получават хонорар за публикувани текстове.

Авторите на приетите за публикуване ръкописи получават потвърдително съобщение в рамките на шест месеца от датата на предоставяне. При липса на отговор в рамките на шест месеца от датата на предоставяне, ръкописът се смята за отхвърлен и авторът има право да го предостави за разглеждане в друго списание. Материали, които не са одобрени за публикуване, не се връщат на авторите.

Нарушаването на настоящите Указания или на етичните принципи за публикуване на научни текстове ще се смята за отказ от сътрудничество между автора и изданието за в бъдеще.

Общи указания

За оформяне на ръкописите се използва стандартна текстообработваща програма. Приложенията под формата на графики, таблици или илюстрации трябва да са годни за четене и обработка с масово използвани за подобни цели програми.

Не се поощряват:
- подробното представяне в текста на общодостъпни теоретични постановки;
- посочването на литература, която не е ползвана в текста;
- самоцитиранията (препоръчва се позоваването на собствени изследвания да става в бележка под линия, а не в цитираната литература).

Ръкописите и илюстрациите се изпращат в електронен вид – като приложен файл (attachment) към съпровождащото писмо на електронен адрес publisher@unibit.bg или на диск на следния адрес за кореспонденция: УниБИТ 1, „Цариградско шосе“ № 119, София 1517, България, кабинет 201, за списание „Издател“.

Подготовка на ръкописа

Ръкописите може да бъдат предоставени от автора на български или на английски език.

Препоръчителният обем на ръкописа е до 25 000 знака (с паузите между знаците) – без специфични изисквания по отношение на шрифт или начин на форматиране. Не се поощрява специфично форматиране в основния текст (булети, табулатори, подчертаване).

Ръкописът се структурира по следния начин:

На основния език на текста се изписват: заглавие на статията; име и институция на автора (без академични степени и длъжности); резюме и ключови думи; пълен текст; благодарности; приложения; бележки; литература. Ако текстът не е на английски език, следват: литература на латиница – транслитерирана или преведена; заглавие, резюме и ключови думи на английски език; пълна визитка на автора с академична позиция, име на организация, данни за персонална регистрация в научни бази, пощенски и електронен адрес – на английски език. Когато основният текст е на английски език, в края на публикацията се добавя единствено подробна визитка на автора.

Таблици, фигури, илюстрации и техните надписи се представят както в основния текст, така и като отделен файл. Ако обемът им не позволява поставяне в основния текст, задължително трябва да бъде посочено мястото им в текста – табл. 1, фиг. 2 и т.н.

Оформяне на бележки и литература

Благодарностите и бележките се изписват само на езика на основния текст – в края на ръкописа. Мястото на бележките се маркира в текста на статията с арабски цифри като горни индекси, а самите бележки се оформят в общ параграф като endnotes.

Ползваната литература (ако основният текст не е на латиница) се изброява в два отделни параграфа в края на ръкописа. В първия параграф литературата се изброява в оригинал. Във втория параграф се повтаря на латиница – в оригинал, транслитерирано или преведено, съдържанието на предишния параграф.

Списъкът на използваната литература съдържа литературни източници, които са достъпни за проверка или справки. Мястото на всички останали източници, включително от интернет, е в раздела „Бележки“, заедно с допълнителни обяснения или сведения, свързани с основния текст.

Представянето на литературните източници се оформя по следния ред: автор, година на издаване, заглавие, град на издаване и име на издателя (печатницата). Примерите по-долу показват как трябва да става това.

Списания

ЛИТЕРАТУРА

Николов, Г. (2018). Марко Поло. Безсмъртно е твоето море. *Издател, том XX, брой 1*, 54–58.

REFERENCES

Nikolov, G. (2018). Marko Polo. Bezsmartno e tvoeto more. *Izdatel, vol. XX, issue 1*, 54–58.

Такива източници се цитират в основния текст като (Nikolov, 2018). При необходимост от посочване на конкретна страница тя се изписва след двоеточие (Nikolov, 2018: 55–57)

Книги

ЛИТЕРАТУРА

Иванов, А. (2020). *Скритите оръжия в рекламата*. София: Изток-Запад.

REFERENCES

Ivanov, A. (2020). *Skritite orazhiya v reklamata*. Sofia: Iztok-Zapad.

Такива източници се цитират в основния текст като (Ivanov, 2020). При необходимост от посочване на конкретна страница тя се изписва след двоеточие (Ivanov, 2020: 56).

Книги/сборници с редактор

Carman, T. (2005). On the Inescapability of Phenomenology (pp. 67–89). In: Smith, D. W. & Thomasson, A. L. (Eds.). *Phenomenology and Philosophy of Mind*. Oxford: Clarendon Press.

Коректури

Преди публикуване на ръкописа авторът ще получи коректура, която да прегледа и върне в редакцията в срок от една седмица. На този етап не са допустими значими промени в текста.

Отпечатъци

Публикуването се обявява на автора с писмо, съдържащо .pdf на статията. Авторът може да ползва отпечатък на своя труд в полза на кариерното си развитие или за комуникация с други изследователи.

GUIDELINES FOR AUTHORS

Izdatel (Publisher) journal considers only manuscripts that fall within its thematic scope and are in accordance with these Guidelines. Submitted articles must contain original scientific results and ideas.

By sending a text or illustration to Izdatel journal, the author agrees to assign the rights to announce, publish and distribute in Izdatel publications. The copyright of the published texts and illustrations is the property of the publishing house for the term specified in The Copyright Law.

Upon receipt, the text undergoes an evaluation procedure by two anonymous independent reviewers and verification through plagiarism software. Based on the recommendations of the reviewers and the plagiarism software, a decision is made to publish or reject the text. The journal reserves the right not to publish a text for which the degree of similarity exceeding 20% has been established during the plagiarism check.

Texts that have been published, are being prepared for printing or have been sent to another publisher are not considered. Before publishing a text, the journal reserves the right to request a written declaration from the author about the originality of the text and the results described in it, as well as that at present the manuscript has not been offered for publication or published in another edition.

The decision to publish a text is determined by the recommendations of the reviewers and does not necessarily imply the consent of the editors to the ideas presented by the author. Editors can edit a text when needed.

Authors, as well as their scientific or educational organizations, do not have to pay a fee for publication in the journal and do not receive a fee for published texts.

Authors of submitted for publication texts receive a confirmation message within six months from the date of submission. In the absence of a reply within six months from the date of submission, the manuscript shall be deemed rejected and the author has the right to submit it for consideration in another journal. Materials that are not approved for publication are not returned to the authors.

Violation of these Guidelines or of the ethical principles for publishing scientific texts will be considered as a refusal to cooperate between the author and the publisher in the future.

General guidelines

A standard word processing program is used to format the manuscripts. Applications in the form of graphs, tables or illustrations must be readable and easy to process with programs widely used for such purposes.

We do not encourage:

- the detailed presentation in the text of publicly available theoretical statements;
- the indication of literature not used in the text;
- self-citations (it is recommended to refer to one's own research in a footnote and not in the cited literature).

The texts and illustrations should be sent in electronic form – as an attachment to the e-mail address: publisher@unibit.bg or on a disk to the following address for correspondence: UniBIT-1, 119 Tsarigradsko Shosse, Sofia-1784, Bulgaria, office 201, for IZDATEL magazine.

Text preparation

Texts can be provided by the author in Bulgarian or English.

The recommended volume of the text is up to 25,000 characters (spaces included) – without specific requirements in terms of font or formatting. Specific formatting in the main text (bullets, tabs, underlining) is not encouraged.

The text is structured as follows:

In the main language of the text are written: title of the article; name and institution of the author (without academic degrees and positions); summary and keywords; full text; acknowledgements; appendices; notes; literature. If the text is not in English: literature in Latin – transliterated or translated; title, summary and keywords in English; full business card of the author with academic position, name of organization, data for personal registration in scientific databases, postal and e-mail address – in English. When the main text is in English, only a detailed business card of the author is added at the end of the publication.

Tables, figures, illustrations and their captions are presented both in the main text and as a separate file. If their volume does not allow placement in the main text, their place in the text must be indicated – Table. 1, Fig. 2, etc.

Notes and References

Acknowledgments and notes are written only in the language of the main text – at the end of the text. The place of the notes is marked in the text of the article with Arabic numerals as superscripts, and the notes themselves are formed in a general paragraph as endnotes.

References (if the main text is not in Latin) are listed in two separate paragraphs at the end of the text. In the first paragraph, the literature is listed in the original. In the second paragraph the content of the previous paragraph is repeated in Latin (if original), transliterated or translated.

The list of used literature contains sources that are available for review or reference. The location of all other sources, including the Internet, is in the Notes section, together with additional explanations or information related to the main text.

The presentation of the literary sources is formed in the following order: author, year of publication, title, city of publication and name of the publisher (printing house). The examples below show how this should be done.

Journals

REFERENCES

Nikolov, G. (2018). Marko Polo. Bezsmartno e tvoeto more. *Izdatel, vol. XX, issue 1*, 54 – 58.

In the text this should be referred to as: (Nikolov, 2018). If a certain page needs to be pointed out, it should be preceded by a colon (Nikolov, 2018: 55 – 57)

Books

REFERENCES

Ivanov, A. (2020). *Skritite orazhiya v reklamata*. Sofia: Iztok-Zapad.

In the text this should be referred to as: (Ivanov, 2020). If a certain page needs to be pointed out, it should be preceded by a colon (Ivanov, 2020: 56).

Books/edited proceedings

Carman, T. (2005). On the Inescapability of Phenomenology (pp. 67 – 89). In: Smith, D.W. & Thomasson, A. L. (Eds.). *Phenomenology and Philosophy of Mind*. Oxford: Clarendon Press.

Proofreading

Before publishing the text, the author will receive a proofreading to review and return to the editors within a week. No significant changes to the text are allowed at this stage.

Printing

The publication is announced to the author with a mail containing .pdf of the article. The author can use the imprint of his work for the benefit of their career development or for communication with other researchers.

ИЗДАТЕЛ
„За буквите – О писменехь“
Университет по библиотекознание и информационни технологии
ДИРЕКТОР
Доц. д-р Диана Стоянова
бул. „Цариградско шосе“ № 119,
ет. 2, стая 213
София 1784, България
тел.: +359 898 73 19 93
е-поща: d.stoyanova@unibit.bg

Списание „Издател“ излиза два пъти годишно: книжка 1 – януари – юни; книжка 2 – юли – декември.
Формат: 70/100/16. Печатни коли: 5.

PUBLISHER
“Za Bukvite – O Pismeneh”
University of Library Studies and Information Technologies
DIRECTOR
Assoc. Prof. Diana Stoyanova, PhD
119, Tsarigradsko Shosse Blvd.
fl. 2, room 213
Sofia 1784, Bulgaria
tel.: +359 898 73 19 93
E-mail: d.stoyanova@unibit.bg

Publisher Journal is published twice a year: book I – January – June; book II – July – December.
Size: 70/100/16. Printed Quires: 5.

ISSN 1310-4624 (Print)
ISSN 2367-9158 (Online)

ISSN 1310-4624 (Print)
ISSN 2367-9158 (Online)

Очакваме вашите предложения за научни публикации и рецензии, които да бъдат публикувани в юнската книжка на сп. „Издател“ (2021), на адрес: publisher@unibit.bg